

Specialklyngens styrkede læreplan

1. udgave (revideret 10.10.25)

September 2025

KØBENHAVNS KOMMUNE
Børne- og Ungdomsforvaltningen

Indhold

Indledning	4
Læsevejledning	5
1. Om Specialklyngen	7
Lovramme og hensigt	7
Institutionerne	7
Organisatorisk forankring	8
Børnegruppen	8
Visitation	8
Kerneopgave og fælles værdier	8
Faggrupper	9
Pædagogisk personale	9
Ergo- og fysioterapeuter	9
Talehørerekonsulenter	9
Psykologer	10
Køkkenpersonale	10
Det faglige arbejde	11
Evidensbaseret praksis	11
Principper for det pædagogiske arbejde	11
Grundlæggende pædagogiske metoder	12
TEACCH.....	12
Zonen for Nærmeste Udvikling (ZNU)	13
Low arousal	14
Pædagogisk tilsyn	15
KIDS-analyse som pædagogisk kvalitetssikring	15
Ergo- og fysioterapi	16
Formål	16
Lovgrundlag for det terapeutiske tilbud.....	16
Forløbsbeskrivelse	16
Indsatser i praksis	16
Træningsmængde.....	17
Kvalitetssikring af de terapeutfaglige interventioner	17
Videnskabeligt grundlag for det terapeutfaglige arbejde	17
2. Pædagogisk grundlag	18
Børnesyn, dannelse og børneperspektiv	19
Det fælles børnesyn	19
Fokus på det enkelte barn	19
Medbestemmelse og børneperspektiv	19
Kommunikation	19
Totalkommunikation.....	19
Kompetente kommunikationspartnere	20

Intensive Interaction	20
Kommunikationsprofil	20
Deltagelse i fællesskaber	21
Forudsigelighed og genkendelighed	22
Barnets motivation.....	22
Terapeutfagligt arbejde i en specialpædagogisk hverdag.....	22
Medbestemmelse i terapien.....	23
Leg og børnefællesskaber	24
Tilpassede rammer for leg	24
Vokseninitieret leg.....	24
Personalets positionering i leg	25
Børnefællesskaber	25
Børnesammensætning.....	25
Leg i terapien	26
Fællesskaber i terapien	26
Holdtræning	26
Terapeutfagligt fokus på barnets forudsætninger for deltagelse.....	27
Læring og læringsmiljøer.....	28
Tværfaglige læringsmiljøer.....	28
Læring gennem daglige aktiviteter	28
Læring gennem udforskning af natur og udemiljø	29
Nærmiljø.....	29
Naturen bringes ind	29
Det fysiske læringsmiljø	29
Trivsel – en forudsætning for læring.....	30
Motorisk læring.....	31
Læringsmiljø omkring mad og måltider	33
Individuelt tilpassede måltider	33
Madleg.....	33
Madpolitik.....	33
Madplan	33
Særlige diæter.....	34
Pædagogik omkring måltiderne.....	34
Forældresamarbejde	35
Individuelt tilpasset samarbejde.....	35
Samarbejde med eksterne samarbejdspartnere	36
Fast møde- og samarbejdsstruktur	36
Opstart	36
Trivselsmøde.....	36
Status- og handleplansmøder	37
Mål for de tværfaglige indsatser	37
Mål for de terapeutfaglige indsatser	38
De terapeutfaglige indsatsers overførbarehed til hjemmet	38
Andre møder og arrangementer	38

Løbende kommunikation med forældre	39
Forældreråd.....	39
Forældrebestyrelse	39
Principper for forældresamarbejdet	40
Børn i udsatte positioner	41
Trivselsvurdering ved hjælp af TOPI	41
Særligt udsatte børn	41
Overgange i hverdagen og til skole	43
Overgange i hverdagen	43
Overgang fra daginstitution til skole	45
“Stærkt Samarbejde”	45
Principper for overgange.....	46
3. De 6 læreplanstemaer	47
Alsidig personlig udvikling.....	48
Pædagogiske mål for læreplanstemaet	48
Eksempler på lokal målopfyldelse.....	48
Social udvikling	51
Pædagogiske mål for læreplanstemaet	51
Eksempler på lokal målopfyldelse.....	51
Kommunikation og sprog.....	53
Pædagogiske mål for læreplanstemaet	53
Eksempler på lokal målopfyldelse.....	53
Krop, sanser og bevægelse	55
Pædagogiske mål for læreplanstemaet	55
Eksempler på lokal målopfyldelse.....	55
Natur, udeliv og science	59
Pædagogiske mål for læreplanstemaet	59
Eksempler på lokal målopfyldelse.....	59
Kultur, æstetik og fællesskab	60
Pædagogiske mål for læreplanstemaet	60
Eksempler på lokal målopfyldelse.....	60
Ordforklaringer.....	61

Indledning

Denne styrkede læreplan beskriver, hvordan Specialklyngens 8 særlige dagtilbud arbejder med trivsel, udvikling og læring for alle børn gennem hele dagen - hver dag.

Baggrunden for denne styrkede læreplan er, at der i Dagtilbudsloven skete en skærpelse af kravene til læreplanerne i de almene dagtilbud.

Selvom Specialklyngen ikke var direkte omfattet af disse krav, var det en god anledning til at dokumentere de pædagogiske og terapeutfaglige indsatser for børnenes trivsel, udvikling og læring.

Formålet med læreplanen er at fagpersoner, forældre og andre interesserede kan få indblik i, hvordan Specialklyngens medarbejdere arbejder målrettet med trivsel, udvikling og læring for alle børn gennem hele dagen.

Læreplanen udgør et fælles fagligt fundament for klyngens medarbejdere, dokumenterer det pædagogiske arbejde i klyngens institutioner og kan samtidig udgøre et opslagsværk.

Læreplanen formidler Specialklyngens pædagogiske mål for praksis gennem et specialpædagogisk og terapeutfagligt blik og indeholder konkrete eksempler på, hvordan specialpædagogiske metoder anvendes i hverdagen.

Rammen for Den styrkede læreplanen bygger på forskning på det pædagogiske område omkring børn i alderen 0-6 år.

Denne læreplan bygger desuden på forskning og teori inden for det specialpædagogiske område og inddrager medarbejdernes praktiske viden og erfaringer.

I Specialklyngen arbejder pædagogisk personale og terapeuter tæt og ligeværdigt sammen.

Det pædagogiske og terapeutfaglige arbejde hænger uløseligt sammen – derfor beskrives begge perspektiver.

Læreplanen dækker ikke alle terapeutfaglige metoder, men giver indblik i centrale elementer i praksis.

Hver institution udarbejder og evaluerer årligt lokale mål med udgangspunkt i læreplanstemaerne.

Læreplanen evalueres hvert andet år i ledergruppen, LokalMED samt i forældrebestyrelsen med henblik på løbende at udvikle klyngens pædagogiske arbejde.

Den første evaluering finder sted i sommeren 2026.

Denne læreplan er udarbejdet af en tværfaglig gruppe bestående af medarbejdere og ledelsesrepræsentanter, baseret på faglige input fra hele medarbejdergruppen i klyngen.

I løbet af skriveprocessen har en tværfaglig arbejdsgruppe, de pædagogiske ledere og klyngelederen løbende kommenteret og revideret læreplanen for at sikre dens kvalitet og relevans.

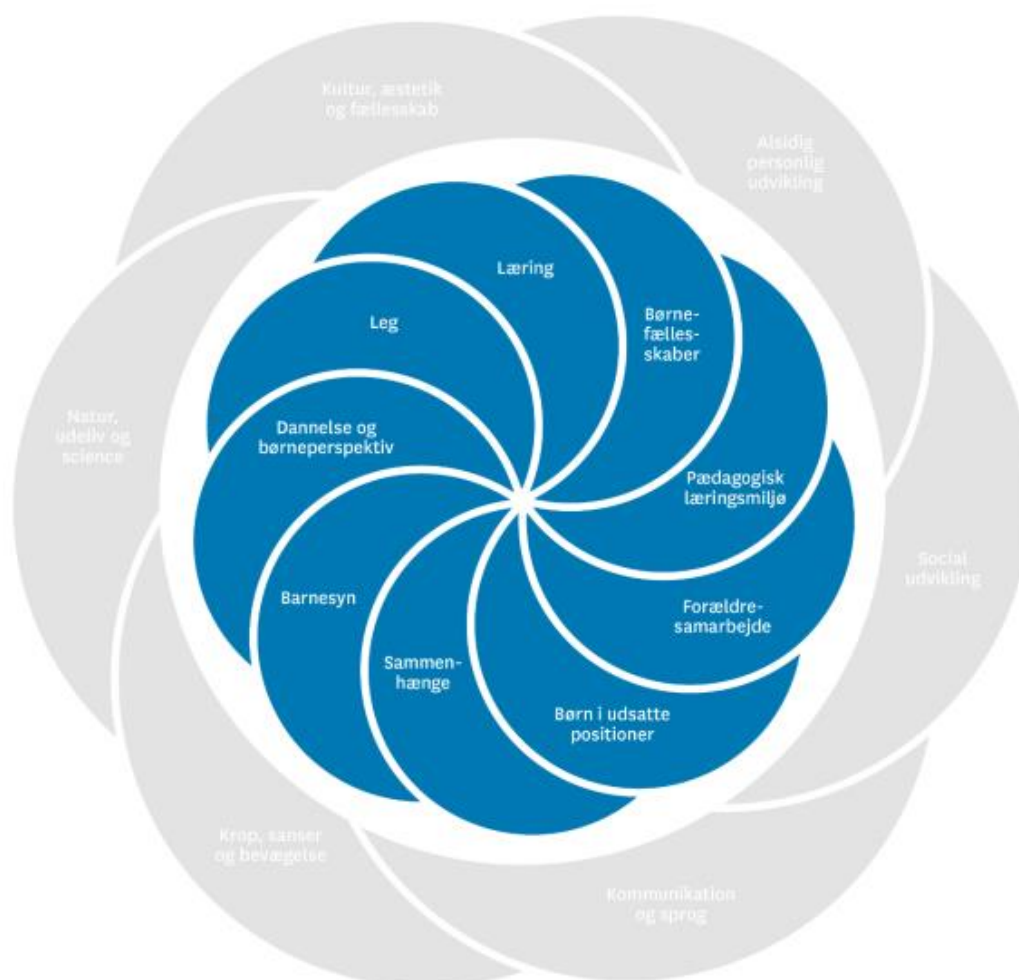
Læsevejledning

Specialklyngens styrkede læreplan er bygget op i 3 overordnede afsnit:

- Afsnittet “1. Om Specialklyngen” beskriver Specialklyngens organisering, lovramme, pædagogiske principper og metoder samt rammen omkring de terapeutiske indsatser.
- Afsnittet “2. Pædagogisk grundlag” beskriver, hvordan Specialklyngens medarbejdere arbejder med det pædagogiske grundlag i lovgrundlaget for Den styrkede læreplan. Lovgrundlaget fremgår af *Bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer*, som er tilgængeligt på hjemmesiden *Retsinformation.dk*.

Under hvert element beskrives det pædagogiske og terapeutfaglige perspektiv. Pædagogisk personale og terapeuter bærer det samme børnesyn og de samme værdier. Faggrupperne er sammen om kerneopgaven, men udmøntningen af elementerne og de anvendte metoder vil afhænge af det faglige perspektiv.

Elementerne i det pædagogiske grundlag fremgår af nedenstående figur:

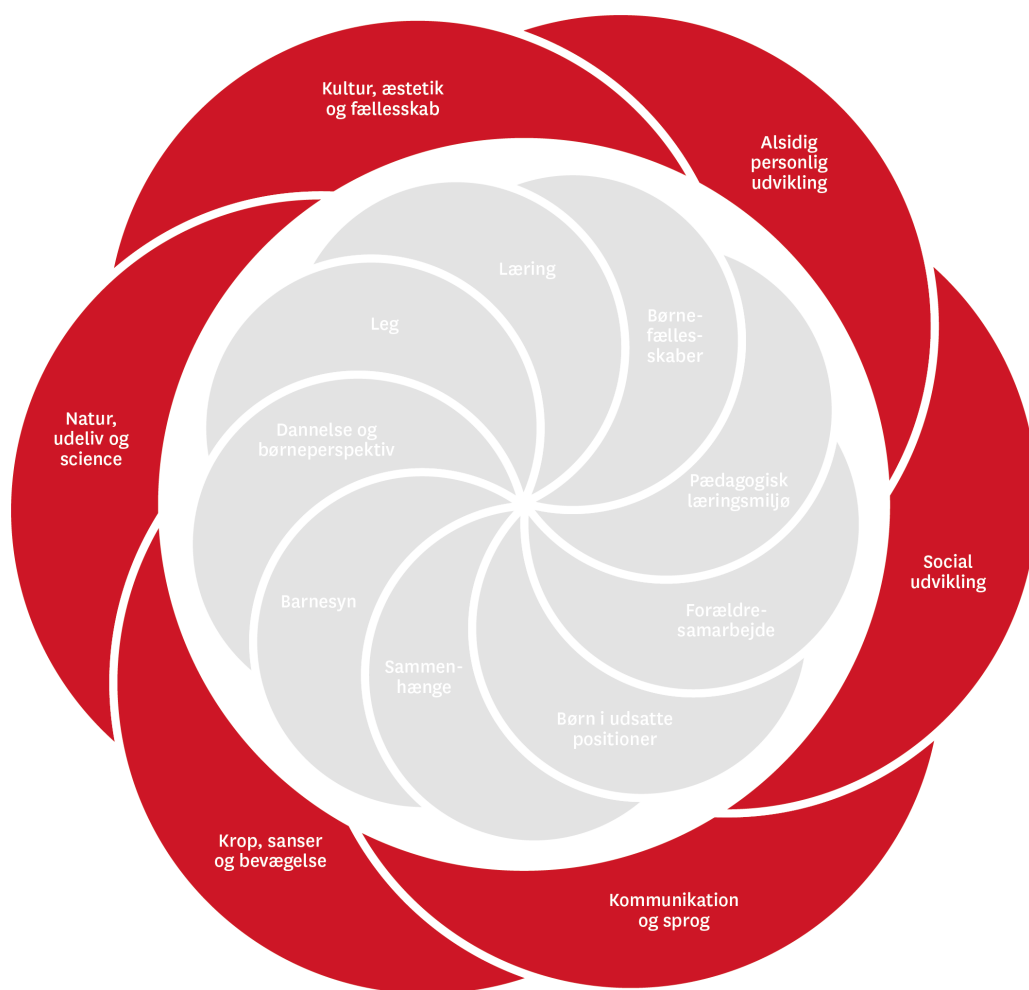
(Den styrkede pædagogiske læreplan – Rammer og indhold)

- Afsnittet ”3. De 6 læreplanstemaer” beskriver, hvordan der helt konkret arbejdes inden for de 6 læreplanstemaer.

Afsnittet består af praksisnære eksempler, som illustrerer, hvordan læringsmiljøerne i institutionerne understøtter børnenes læring, udvikling og trivsel.

De 6 læreplanstemaer er beskrevet i *Den styrkede pædagogiske læreplan – Rammer og indhold*, som er tilgængelig på hjemmesiden *emu.dk*.

De 6 læreplanstemaer fremgår af nedenstående figur:

(Den styrkede pædagogiske læreplan – Rammer og indhold)

Bagest i denne styrkede læreplan på side 61-66 findes en liste med ordforklaringer. Her findes forklaringer på forkortelser, begreber, metoder, lovgivning og underafdelinger i Københavns Kommunes Børne- og Ungeforvaltning, f.eks. Børnecenter København.

1. Om Specialklyngen

Lovramme og hensigt

Specialklyngen er organiseret under Barnets Lov §§82, 83 og 85.

Det betyder, at der ydes støtte og behandling, som ikke kan ydes i almene dagtilbud under Dagtilbudsloven og er årsagen til at der er ansat ergo- og fysioterapeuter i alle institutioner. Specialklyngens institutioner er dermed ikke blot dagtilbud men også behandlingstilbud.

”Et psykisk eller fysisk handicappet barn bør have et indholdsrigt og menneskeværdigt liv under forhold, der sikrer værdighed, fremmer selvtilliden og medvirker til barnets aktive deltagelse i samfundslivet.”

(Børnekonventionen)

Alle børn har ret til et dagtilbud, men nogle børn har så komplekse behov, at de ikke kan støttes tilstrækkeligt i et alment dagtilbud.

De har brug for et specialtilbud, hvor de rette indsatser kan etableres.

Den grundlæggende tilgang i Specialklyngen er, at alle børn - uanset handicap - har brug for omsorg, nærvær og udvikling.

Når barnet har et handicap, skal disse behov imødekommes på andre måder.

Institutionerne

Specialklyngen samler Københavns Kommunes særlige dagtilbud i ét klyngefællesskab.

Klyngen består af 8 institutioner med ca. 200 børn i alderen 0-6 år og omkring 170 fastansatte medarbejdere samt vikarer.

De Fire Birke	Troldpilen	Ragnhild	Solsikken
Rymarksvej 5 2900 Hellerup	Rymarksvej 127 2900 Hellerup	Ryparken 75 2100 København Ø	Amagerbrogade 262 2300 København S
<i>defirebirke-kk.aula.dk</i>	<i>troldpilen-kk.aula.dk</i>	<i>ragnhild-kk.aula.dk</i>	<i>solsikken-kk.aula.dk</i>
Regnbuen	Guldregn	Hvalen	Krudtmøllen
Rubinsteinsvej 53 2450 København SV	Lykkebovej 9 2500 Valby	Artillerivej 75 2300 København S	Gerbrandsvej 5A 2300 København S
<i>regnbuen- specialklyngen- kk.aula.dk</i>	<i>guldregn-kk.aula.dk</i>	<i>hvalen-kk.aula.dk</i>	<i>krudtmoellen- kk.aula.dk</i>

Institutionerne ledes af et team bestående af 9 pædagogiske ledere og en klyngeleder.

Der kan herudover også være en pædagog med ledelsesfunktion eller en teamkoordinator i institutionerne.

Organisatorisk forankring

Specialklyngen er en del af Børne- og Ungdomsforvaltningen (BUF) i Københavns Kommune under Bydækkende Center for Unge og Special (BCUS).

De overordnede retningslinjer for klyngens arbejde fastsættes i Børne- og Ungeudvalget i BUF og BCUS samt relevant lovgivning og politiske beslutninger.

Børnegruppen

Børnegruppen rummer børn med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne f.eks. autismespektrumforstyrrelser, opmærksomhedsforstyrrelser, sjældne syndromer, cerebral parese samt andre multiple funktionsnedsættelser.

Ikke alle børn har en diagnose, men alle har særlige behov.

Børnenes kognitive, motoriske, kommunikative og sociale udvikling er påvirket i forskellig grad og er for mange børns vedkommende ikke alderssvarende.

Visitation

Børnene visiteres efter henvisning til visitationsudvalget i BUF.

Der afholdes årligt 9 visitationsmøder i udvalget.

Visitationsudvalget består af et tværfagligt team, en børnelæge, klyngeleder samt fagpersoner fra det Bydækkende Center for Unge og Special (BCUS).

Kerneopgave og fælles værdier

Specialklyngen har formuleret sin kerneopgave således:

“Vi skaber rammer for, at børn med særlige behov får de bedste muligheder for trivsel, udvikling og læring til at mestre livet. Dette gøres i samarbejde med børnenes forældre.”
(Specialklyngens kerneopgave)

Kerneopgaven løftes i et miljø præget af nærvær, forudsigelighed og udvikling.

Det tætte samarbejde mellem pædagoger, medhjælpere, ergo- og fysioterapeuter samt tilknyttede talehørekonsulenter og psykologer sikrer fagligt fokus på det enkelte barns behov med udgangspunkt i forældrenes ønsker.

Der arbejdes bevidst med stemninger og samspil gennem hele dagen og skabes rammer for tryghed og deltagelse.

Børnene møder engagerede og autentiske voksne, der er tydeligt til stede og i dialog med børnene.

Forældresamarbejdet er helt essentielt for at sikre en meningsfuld og udviklende hverdag for det enkelte barn.

Familierne mødes med respekt, forståelse og nysgerrighed.

Faggrupper

Pædagogisk personale

Størstedelen af medarbejderne i institutionerne er pædagoger, medhjælpere og evt. assistenter.

Hver pædagog er tilknyttet en stue og har ansvar for 1-3 kontaktbørn.

Det pædagogiske personale tilrettelægger aktiviteter ud fra et pædagogfagligt fundament og har ansvar for at integrere indsatser fra terapeuter, psykologer, talehøreksulenter og øvrige samarbejdspartnere i barnets hverdag med udgangspunkt i forældrenes ønsker.

Der arbejdes systematisk med metoder som SMTTE, ugeplaner, handleplaner og læreplan.

Medhjælpere og assistenter deltager i stuesamarbejdet og understøtter den pædagogiske retning.

Ergo- og fysioterapeuter

Da Specialklyngens institutioner er behandlingstilbud, er der ansat ergo- og fysioterapeuter i alle institutioner.

Hver terapeut er tilknyttet én institution, hvilket understøtter, at terapeuterne er trygge og velkendte voksne for børnene. Det sikrer ligeledes grundlaget for de gode arbejdsfællesskaber.

Terapeuterne bidrager til tilrettelæggelsen af aktiviteter og læringsmiljøer i tæt samarbejde med det pædagogiske personale og har mulighed for at tilpasse dagens terapeutfaglige indsatser til det enkelte barns dagsform.

Der er ansat én terapeut som faglig koordinator for hele klyngens terapeutgruppe.

Det overordnede formål med denne funktion er at sikre, at alle børn bliver tilbudt de terapeutfaglige indsatser, de har behov for, samt at sikre ensartethed og kvalitet i det terapeutfaglige arbejde på tværs af klyngen.

Talehøreksulenter

Hver institution betjenes af en talehøreksulent fra Børnecenter København.

Talehøreksulenteren samarbejder tæt med det pædagogiske og terapeutfaglige personale om kommunikation og sprog. Opgaverne omfatter bl.a.:

- Rådgivning om kommunikative strategier og alternativ og supplerende kommunikation (ASK), f.eks. PECS, Tegn til Tale, PODD, IKT og visualisering.
- Udarbejdelse af kommunikationsprofiler i samarbejde med forældre og det pædagogiske personale.
- Vejledning om sprogstimulerende miljøer, aktiviteter og leg.
- Udredning af kommunikative færdigheder i forbindelse med skoleplacering.
- Sparring i udarbejdelse af handleplaner med kommunikative mål.

Psykologer

Psykologer fra Børnecenter København er tilknyttet institutionerne med fokus på skoleplacering og konkret rådgivning i børnesager f.eks. udredning, netværksmøder eller supervision.

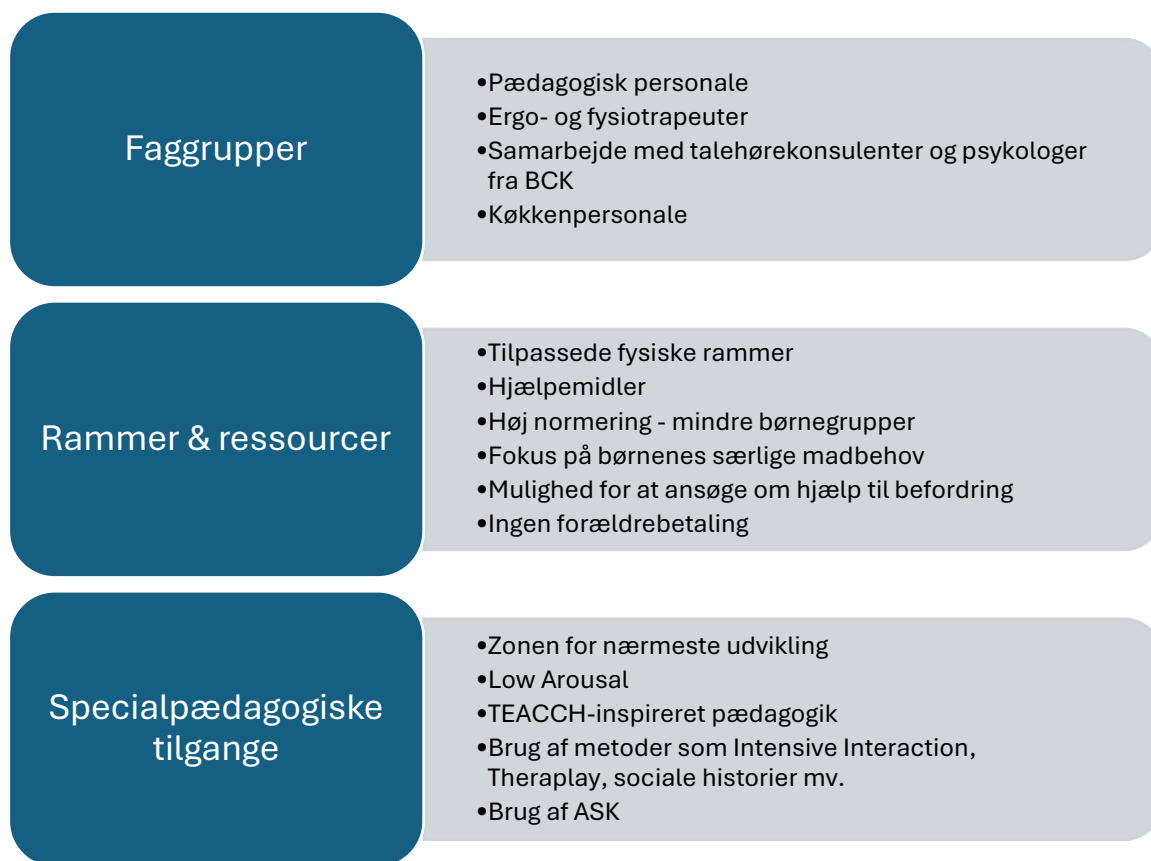
Psykologerne kan deltage i forældremøder og personalemøder efter behov.

Køkkenpersonale

Alle institutioner har eget køkken med en kostfaglig ansvarlig.

Menuplaner for 3 daglige måltider udarbejdes med udgangspunkt i kommunens retningslinjer for klima, økologi og ernæring og tilpasses børnenes behov for specialkost og individuelle spisemønstre. Planerne udvikles i samarbejde med det pædagogiske personale.

Hvad er særligt ved Specialklyngens særlige dagtilbud?

Det faglige arbejde

Evidensbaseret praksis

Pædagogisk personale og terapeuter arbejder ud fra evidensbaseret praksis.

Det betyder, at indsatser og metoder bygger på den bedste tilgængelige viden fra forskning, kombineret med faglig erfaring, etik og kendskab til det enkelte barn og dets familie.

Valg af metoder sker altså i spændingsfeltet mellem viden, faglig vurdering, barnets forudsætninger og behov samt forældrenes præferencer.

Principper for det pædagogiske arbejde

Der arbejdes ud fra følgende principper for det pædagogiske arbejde, som er udarbejdet af Specialklyngens forældrebestyrelse:

- At dagtilbuddet udgør en tryk ramme for børnenes hverdagsliv og at deres forældre kan være trygge ved at aflevere deres børn.
- At alle børn mødes med en anerkendende tilgang for at fremme deres trivsel og udvikling.
- At der skabes mulighed for, at børnene får indbyrdes social kontakt, samspil og leg om muligt med udgangspunkt i fælles interesser.
- At der er fokus på børnenes omverdensbevidsthed og selvstændighed, så de kan opnå størst mulig selvhjulpenhed.
- At der er fokus på kommunikation med det enkelte barn og at der tages højde for hvert enkelt barns kommunikative forudsætninger. Alle børn skal have en kommunikationsprofil.
- At barnets interesser gribes af initiativrige pædagoger, som motiverer barnet til at lære endnu mere gennem leg, træning, motoriske øvelser mm.
- At det pædagogiske arbejde integreres tværfagligt (med fysioterapeut, ergoterapeut og talehørekonsulent) for at fremme børnenes potentiale og give dem de bedste muligheder for udvikling.
- At barnets hverdag og aktiviteter tilpasses i forhold til barnets ressourcer af nærværende, fleksibelt og velkendt personale.
- At udelivet i institutionerne anvendes til pædagogiske og terapeutfaglige formål, så børnene både kommer ud og oplever naturen og samtidig får stimuleret sanser og motorik.
- At der er fokus på, at barnet også skal have lov til at lege og blot være et barn uden fokus på træning.
- At der er gode fysiske rammer f.eks. gode legepladser og lyse lokaler med mulighed for afskærmning i små kroge (ud fra de muligheder, den specifikke institution har).
- At de fysiske rammer revurderes løbende, så de tilpasses børnegruppen og ser indbydende ud.

Grundlæggende pædagogiske metoder

Specialklyngens medarbejdere arbejder grundlæggende ud fra metoderne TEACCH (Treatment and Education of Autistic and related Communication-handicapped Children), Zonen for Nærmeste Udvikling (ZNU) og Low Arousal. Disse metoder beskrives nærmere hver for sig i det følgende.

TEACCH

TEACCH er en pædagogisk metode oprindeligt udviklet til børn med autisme.

I Specialklyngen anvendes TEACCH til at skabe struktur, forudsigelighed og selvstændighed for børn med særlige behov.

TEACCH handler om at skabe tydelige rammer og forventninger, så barnet kan føle sig trygt, tage initiativ og udvikle sig i sit eget tempo.

Grundprincipper i TEACCH:

- Visuel struktur: Børnene støttes med tydelige visuelle hjælpemidler som billeder, farvekoder og skemaer.
- Tydelighed og forudsigelighed: Dagen og aktiviteterne struktureres, så barnet ved, hvad der skal ske og i hvilken rækkefølge.
- Individuel tilpasning: Opgaver og miljø tilpasses barnets styrker og behov.
- Fokus på selvstændighed: Barnet støttes i at klare mest muligt selv, f.eks. ved hjælp af trin-for-trin-visninger med piktogrammer.
- Fysisk strukturering: Rummet indrettes med klare zoner til leg, læring, pauser og fællesskab.

Eksempel fra praksis:

Et barn har svært ved overgange og bliver uroligt ved skift.

Med TEACCH anvendes et visuelt dagskema med billeder af dagens aktiviteter.

Når en aktivitet er færdig, vendes billedet og barnet ser, hvad der kommer næste gang.

Det giver ro, overblik og barnet lærer at mestre skiftene.

Hvorfor bruges TEACCH?

Mange børn i Specialklyngen har gavn af tydelig struktur og visuel støtte i hverdagen.

TEACCH hjælper børnene med at forstå omgivelserne, reducere usikkerhed og styrke deres selvstændighed.

Metoden understøtter både læring, trivsel og deltagelse.

TEACCH er ikke:

- En metode kun for børn med autisme – elementerne kan bruges bredt.
- At voksne kontrollerer alt – metoden fremmer selvstændighed.
- En ubøjelig struktur uden plads til fleksibilitet – TEACCH tilpasses det enkelte barn.

Mere viden:

- www.teacch.com - TEACCH Autism Program (University of North Carolina)
- "Struktureret pædagogik" - bog af Lise Hestbæk m.fl.

Zonen for Nærmeste Udvikling (ZNU)

Zonen for nærmeste udvikling er et pædagogisk begreb udviklet af den russiske psykolog Lev Vygotsky.

Det beskriver det læringsområde, hvor barnet endnu ikke kan løse en opgave selv, men kan lykkes med støtte fra en voksen eller en mere erfaren jævnaldrende.

Begrebet er centralt i arbejdet med at tilpasse støtte og udfordringer, så barnet udvikler sig og opnår nye færdigheder.

Hvad er zonen for nærmeste udvikling?

ZNU ligger mellem det, barnet allerede kan selv, og det, barnet endnu ikke kan.

Det er i dette mellemliggende felt, barnet bedst lærer og udvikler sig, når det støttes og guides i opgaver, der ligger lidt over dets nuværende formåen.

Pædagogisk arbejde med ZNU:

- Barnet observeres for at finde dets aktuelle færdigheder og udviklingsniveau.
- Barnet støttes i opgaver, som det næsten kan selv – fx med guidning, pauser, modeller eller fysisk støtte.
- Støtten trækkes gradvist tilbage, så barnet bliver mere selvstændigt.
- Gentagelser og struktur hjælper barnet med at indlære og mestre nye færdigheder.

Eksempel fra praksis:

Et barn skal lære at tage jakke på selv.

I starten hjælper den voksne barnet med at lægge jakken klar og føre den ene arm igennem.

Efterhånden som barnet lærer bevægelserne, trækkes hjælpen langsomt tilbage, og barnet klarer flere dele selv.

Til sidst mestrer barnet at tage jakke af uden hjælp og ZNU har rykket sig.

Hvorfor arbejdes der med ZNU i Specialklyngen?

ZNU er en grundtanke i den pædagogiske tilgang, fordi den sikrer, at børnene ikke får opgaver, der er for svære eller for lette.

Ved at ramme zonen for nærmeste udvikling understøttes børnenes motivation, mestring og læring – samt deres oplevelse af at kunne mere, end de troede.

Mere viden:

- *“Pædagogik og læreprocesser”* - bog af Olga Dysthe
- Artikler og bøger om Vygotsky og læring i det relationelle felt

Low arousal

Low arousal betyder lavt følelsesmæssigt udtryk og er en pædagogisk tilgang, der handler om at forebygge og håndtere konflikter og udadreagerende adfærd ved at dæmpe stemninger – ikke optrappe dem.

Metoden bygger på respekt, ro og nysgerrighed over for barnets oplevelse og behov.

Pædagogiske grundprincipper i low arousal:

- Bevar roen og reager roligt og afdæmpet – både i kropssprog, tonefald og mimik.
- Undgå optrapning ved at undgå magtkampe, irettesættelser og krav, der kan eskalere barnets uro.
- Vær nysgerrig på adfærden, da adfærd ses som kommunikation – barnet gør ikke noget for at være "uartigt", men fordi det har det svært, er usikker, utryg eller forstår ikke, hvad der forventes.
- Skab tryghed ved at give barnet plads, tid og forudsigelighed.
- Reguler dig selv først. Den voksne skal være bevidst om sin egen tilstand og reaktion, da børn spejler de voksnes følelser.

Eksempel fra praksis:

Et barn nægter at tage sko på og råber og skubber ting på gulvet.

I stedet for at hæve stemmen og insistere, sætter den voksne sig i øjenhøjde, taler stille og anerkender: "Du vil ikke have sko på. Vi venter lidt, og så hjælper jeg dig."

Pædagogen tager og har ansvar for stemningen i rummet ved at have ro på sit eget nervesystem.

Ved at møde barnet med ro og forståelse falder situationen ofte til ro.

Hvorfor arbejdes der med low arousal i Specialklyngen?

Mange børn med særlige behov reagerer kraftigt på krav, skift eller uro.

Low arousal hjælper med at skabe et trygt læringsmiljø, hvor børnene føler sig mødt og forstået – og hvor konflikter bliver færre og mindre voldsomme.

Low arousal er ikke:

- Et fravalg af struktur, rammer eller ansvar.
- At børn må gøre, hvad de vil.
- At voksne skal være passive.

Tværtimod handler det om at møde barnet med ro og respekt – og samtidig se bag adfærden og støtte barnet i at finde bedre måder at håndtere sine følelser på.

Mere viden:

- www.hejlskov.dk - Bo Hejlskov Elvéns hjemmeside
- "Adfærd der udfordrer" og "Problematisk skolefravær" - bøger af Bo Hejlskov Elván
- Socialstyrelsens materiale om forebyggelse af voldsomme episoder

Pædagogisk tilsyn

Jf. Dagtilbudsloven §5 skal kommunen føre årligt pædagogisk tilsyn med alle dagtilbud for at sikre, at de lever op til lovens formål samt kommunens egne mål og rammer.

I Specialklyngen udføres tilsynet af en pædagogisk konsulent fra BCUS.

Tilsynet består af systematiske observationer og en faglig dialog om institutionens praksis og pædagogiske niveau.

I dialogen deltager pædagogisk konsulent, pædagogisk leder, klyngeleder, medarbejderrepræsentanter og en forældrerådsrepræsentant.

Efter tilsynet udarbejdes en rapport med vurderinger og anbefalinger.

På baggrund af rapporten iværksætter institutionen målrettede udviklingstiltag.

KIDS-analyse som pædagogisk kvalitetssikring

Hvert år gennemføres en intern KIDS-analyse i alle 8 dagtilbud.

KIDS (kvalitetsudvikling i daginstitutioner) er et forskningsbaseret analyseværktøj, der vurderer kvalitet ud fra 3 områder:

- Fysiske omgivelser
- Relationer
- Leg

Observationerne foretages internt – af ledere og pædagoger – og munder ud i en rapport med scoringsdata og analyser.

Institutionerne bruger rapporten til at planlægge lokale kvalitetsforbedringer.

KIDS bygger på samme forskningsgrundlag som det pædagogiske tilsyn og understøtter den løbende udvikling af faglig kvalitet.

Ergo- og fysioterapi

Formål

Det overordnede formål med den terapeutfaglige behandling og de terapeutfaglige indsatser er:

- At forbedre det enkelte barns forudsætninger for deltagelse i fællesskaber.
- At støtte op om udviklingen af børnenes selvstændighed i forhold til daglige aktiviteter i institutionen og i hjemmet.

Lovgrundlag for det terapeutiske tilbud

Terapeuterne arbejder primært under Barnets Lov.

Lejlighedsvis arbejdes der under Sundhedslovens §140, når et barn udskrives fra hospitalet med et lægefagligt begrundet behov for genoptræning.

Alle terapeuter er forpligtede af Autorisationslovens regler om sundhedsfaglig virksomhed, der har til formål at fremme patientsikkerheden og kvaliteten af de sundhedsfaglige indsatser.

Terapeuterne er ligeledes forpligtede af Bekendtgørelse om Autoriserede Sundhedspersoners Patientjournaler, der omhandler journalføring, opbevaring, videregivelse og overdragelse m.v.

Forløbsbeskrivelse

Rammerne for det lokale terapeutfaglige arbejde i institutionerne er beskrevet i en generel forløbsbeskrivelse.

Forløbsbeskrivelsen er produktet af en arbejdsproces med inddragelse af alle klyngens terapeuter samt de pædagogiske ledere i hver institution.

Forløbsbeskrivelsen er under implementering i alle klyngens institutioner.

Forløbsbeskrivelsen har til formål at sikre:

- At alle børn får lavet en indledende terapeutfaglig vurdering af deres udfordringer og kompetencer.
- At forældrene inddrages i ovenstående vurdering.
- At relevant terapeutfaglig behandling og terapeutfaglige indsatser iværksættes efter behov.
- At overgangen fra særligt dagtilbud til skolelivet opleves mest mulig sammenhængende og meningsfuld for børnene og deres forældre.

Indsatser i praksis

Børnenes udfordringer og behov spænder bredt. Derfor er der stor variation i omfanget og indholdet af de terapeutfaglige indsatser for hvert enkelt barn, men rammerne er de samme for alle.

De terapeutfaglige indsatser spænder fra:

- Individuel træning af specifikke funktioner.
- Terapeuten yder støtte efter behov i barnets daglige aktiviteter f.eks. i forbindelse med påklædning og spisning.
- Holdtræning på tværs af stuer, hvor børn med ensartede udfordringer eller behov matches og er fælles om en meningsgivende aktivitet f.eks. madleg og motorikhold.
- Vejledning og instruktion af pædagogisk personale og forældre i relevante metoder og tilgange.

Træningsmængde

Mængden af ergo- og fysioterapeutisk træning vurderes løbende af barnets terapeuter og beror på den enkelte terapeuts faglige vurdering og nedenstående overordnede retningslinjer:

Nogle børn har behov for længerevarende individuel træning.

Det kan være:

- Børn med multiple funktionsnedsættelser, der er forsinkede i forhold til de motoriske milepæle; kryb, kravl, gang og løb.
- Børn med respiratoriske vanskeligheder.
- Børn med oralmotoriske vanskeligheder eller synkebesvær.
- Børn med sansemotoriske udfordringer, der begrænser deres aktivitetsudfoldelse f.eks. spisning.
- Børn med øget muskeltonus (øget spænding i muskulaturen), der er i risiko for at udvikle kontrakturer (begrænsninger i ledenes bevægelighed) og fejlstillinger.
- Børn med lav muskeltonus, der begrænser deres aktivitetsudfoldelse.
- Børn der efter udskrivelse fra hospitalet har et behov for genoptræning og i den forbindelse har fået udarbejdet en genoptræningsplan.

Andre børn har behov for kortere forløb.

Det kan være:

- Børn med primært sansemæssige udfordringer og arousalreguleringsvanskeligheder, der trives i tilpassede læringsmiljøer.
- Børn der udvikler sig motorisk i tilpassede læringsmiljøer uden behov for direkte terapeutiske indsatser.

De kortere individuelle forløb vil typisk blive fulgt op af vejledning af pædagogisk personale og forældre i relevante aktiviteter og tilpasning af læringsmiljøer.

Kvalitetssikring af de terapeutfaglige interventioner

Den terapeutfaglige koordinator gennemfører årligt en *journalaudit* på et udvalg af journaler.

I den forbindelse vurderes det, om forløbsbeskrivelsen følges, og om der leves op til krav til målsætning og inddragelse af forældre.

Videnskabeligt grundlag for det terapeutfaglige arbejde

Terapeuternes faglighed er funderet i sundhedsvidenskaben og er en blanding af elementer fra natur-, human- og samfundsvidenskab.

Dette præger terapeuternes tilgang til klyngens børn og deres udfordringer og kompetencer.

Klyngens ergo- og fysioterapeuter anvender den bio-psyko-sociale model ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) som fælles fagligt udgangspunkt.

Det er en dynamisk model, der integrerer et biomedicinsk og naturvidenskabeligt sundhedssyn med et psykosocialt menneskesyn.

Modellen understreger, at barnets udvikling og deltagelse ikke kun afhænger af fysiske forhold, men også af dets livssituation og kontekst.

Familiens ressourcer og udfordringer får hermed stor betydning i forståelsen af barnets samlede funktionsevne.

2. Pædagogisk grundlag

Det pædagogiske grundlag i rammen omkring Den styrkede læreplan består af en række centrale elementer, som bidrager til børns trivsel, læring og udvikling.

Se figur på side 6.

Lovgrundlaget for det pædagogiske grundlag fremgår af *Bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer*, som er tilgængeligt på hjemmesiden *Retsinformation.dk*.

Pædagogisk personale og terapeuter bidrager alle ind i de forskellige elementer.

Faggrupperne deler de samme værdier og hensigter, og børnesynet er det samme uanset profession, men de anvendte metoder afhænger af det faglige perspektiv.

De centrale elementer i det pædagogiske grundlag i Den styrkede læreplans lovgrundlag beskrives således:

- **Børnesyn:** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv:** Børn (...) skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg:** Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring:** Læring skal forstås bredt, og læring sker f.eks. gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber:** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø:** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- **Forældresamarbejde:** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner:** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Overgange i hverdagen og til skole:** (I lovgrundlaget kaldes dette element "Sammenhæng med børnehaveklassen". I denne læreplan er afsnittet omdøbt til "Overgange i hverdagen og til skole".) Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.

Flere centrale elementer er beskrevet i samme afsnit i denne læreplan. Det er gældende for:

- "Børnesyn" og "Dannelse og børneperspektiv"
- "Leg" og "Børnefællesskaber"
- "Læring" og "Læringsmiljøer"

Børnesyn, dannelse og børneperspektiv

Det fælles børnesyn

*“Det at være barn har værdi i sig selv.”
(Forarbejder til Dagtilbudslovens §8, stk. 2)*

Børnene i Specialklyngen skal sideløbende med de faglige målsætninger have rum og tid til at lege, grine, græde og være børn med alt, hvad det indebærer.

Børnene mødes af nærværende voksne, der møder dem i øjenhøjde, tager højde for deres aktuelle dagsform og inddrager deres forskellige interesser, perspektiver og bidrag i de daglige aktiviteter på stuerne og i terapien.

Fokus på det enkelte barn

Hverdagens aktiviteter tilpasses det enkelte barns overskud, behov, kompetencer og interesser.

Det enkelte barn mødes i sin individuelle nærmeste udviklingszone.

Det indebærer, at krav og forventninger tilpasses barnet, så det uanset kognitivt niveau og kompetencer kan opnå en følelse af at lykkes og være betydningsfuld.

Medbestemmelse og børneperspektiv

Alle børn skal have indflydelse på udformningen af dagen uanset baggrund, alder, køn og kultur.

Alle børn skal have en stemme uanset kommunikationsniveau, kognitivt og motorisk niveau samt sociale kompetencer og sansemæssige udfordringer.

Der gives plads til børnenes initiativer, signaler og valg inden for de rammer, de selv og fællesskabet kan rumme.

Kommunikation

Børnene i Specialklyngen kommunikerer på vidt forskellige måder og niveauer.

Enkelte børn har talesprog, men størstedelen af børnene anvender nonverbal kommunikation og har behov for ASK (Alternativ og Supplerende Kommunikation) i form af visuel kommunikation og kommunikationshjælpemidler.

Totalkommunikation

Der arbejdes med totalkommunikation, hvilket er en metode, der integrerer flere forskellige kommunikationsformer for at sikre, at budskaber bliver forståelige og tilgængelige for alle involverede.

Totalkommunikation indarbejdes i de mange forskellige læringsmiljøer og ASK skal være tilgængeligt for børn og voksne i de fysiske omgivelser, såvel inde som ude.

Totalkommunikation kan inkludere:

- Kropssprog
- Tale
- Tegn til Tale
- Billeder og symboler f.eks. PECS og Boardmaker
- Teknologiske værktøjer som kommunikationsapps eller -enheder f.eks. PODD
- Skrift

Formålet med totalkommunikation er at bruge en kombination af disse midler for at optimere børnenes forståelse og udtryk.

Totalkommunikation gør det muligt for børnene at interagere mere effektivt med deres omgivelser og deltage aktivt i sociale fællesskaber og pædagogiske aktiviteter.

Det giver ligeledes alle børn mulighed for at få en stemme i dagligdagen og indflydelse på, hvordan dagen sammensættes.

Kompetente kommunikationspartnere

Specialklyngens personale skal være kompetente kommunikationspartnere, hvilket, udover kendskab til alternative kommunikationsformer, indebærer følgende:

- At man er **rollemodel**, anvender ASK og på den måde viser barnet, hvordan det kan kommunikere.
- At man **tilpasser** kommunikationen til barnets kognitive niveau.
- At man er **tålmodig**, giver tid og afventer udspil, særligt når der er tale om børn med lang latenstid.
- At man er **opmærksom** på børnenes kropssprog, øjenkontakt, mimik, lyde og anden nonverbal kommunikation og anvender dette til at forstå det enkelte barns ønsker og behov.
- At man er **nærværende** og lægger mærke til, hvad børnene på forskellig vis vælger og fravælger og anvender denne information i dagligdagen.
- At man er **tydelig** i sit kropssprog, mimik og tale.
- At man er **nysgerrig** og ser alle handlinger som et udtryk for barnets intentioner.
- At man er **interesseret** i det relationelle arbejde med børnene med henblik på at kunne afkode intentionerne bag deres handlinger.

Intensive Interaction

Intensive Interaction er en metode, der anvendes til at opnå kontakt med børn, der udviser samspilskompetencer på et tidligt niveau eller ikke viser tydelige initiativer.

Det kan f.eks. være et barn på 3 år, der udviser samspilskompetencer svarende til et barn på 8 mdr.

Barnets bevægelser, mimik og lyde spejles.

Målet er at skabe tryghed og samhørighed, hvilket er forudsættende for relationen mellem barn og voksen.

At blive set og hørt er forudsætningen for, at det giver mening at interagere med andre og tage initiativ.

Kommunikationsprofil

Alle børn får udarbejdet en kommunikationsprofil, der løbende evalueres og opdateres.

Profilen udarbejdes af talehøreksponenterne i tæt samarbejde med forældre og pædagoger.

Kommunikationsprofilen tydeliggør, hvordan barnet bedst kommunikerer, hvordan der bedst kommunikeres til barnet samt barnets samspilskompetencer.

Formålet med kommunikationsprofilen er at øge barnets mulighed for at deltage aktivt i sociale fællesskaber, reducere frustration og fremme en positiv udvikling på både det kommunikative og personlige plan.

Kommunikationsprofilen består af følgende elementer:

- **Samspil:** Hvad kan barnet lide at lave? Hvad skal man være opmærksom på for at være i/opnå samspil med barnet? F.eks. hvor, hvornår, hvordan, særinteresser, sensoriske præferencer og fysiske forudsætninger.
- **Kommunikation til barnet:** Hvilke visuelle støttesystemer anvendes til barnet? Hvordan kan barnets forståelse styrkes? F.eks. sensoriske stimuli, konkrete, fotografier og piktogrammer.
- **Barnets kommunikation til personalet:** Hvordan kommunikerer barnet? Hvordan kan barnet støttes i at kommunikere? F.eks. talesprog, lyde, kropssprog, mimik, gestik og ASK.

Deltagelse i fællesskaber

Der stræbes efter at alle børn er deltagende i dagligdagsaktiviteterne i institutionen i større eller mindre omfang.

Hensigten er, at børnene oplever inddragelse og ansvar og er en del af det, der skal foregå.

Som led i starten på en dannelsesproces hjælpes alle børn med at få øje på, at de er en del af et fællesskab.

Det kendetegner den specialpædagogiske tilgang, at børnene gives mulighed for at deltage i aktiviteter på en måde, som er meningsgivende for det enkelte barn.

Ofte indebærer det, at man deler sig op i mindre grupper.

Begrebet deltagelse skal forstås bredt og kan f.eks. indeholde følgende:

- **Observation:** Børn kan observere aktiviteter fra sidelinjen.
- **Parallelleg:** Børn kan lege parallelt med andre børn.
- **Fleksibilitet i deltagelse:** Børn kan vælge at deltage eller trække sig fra aktiviteter efter behov.
- **Praktisk involvering:** Børn inddrages i daglige opgaver som borddækning og afrydning.
- **Valg:** Børn kan træffe valg f.eks. ved at vælge den sang, der skal synges til morgensamling ved at rette blikket mod et konkret, f.eks. en legetøjsand, der symboliserer *Rapanden Rasmus*.
- **Gruppeaktiviteter:** Barnet deltager på hold eller andre fællesaktiviteter f.eks. fredagsdans.
- **Lokalmiljø:** Barnet deltager i aktiviteter i lokalmiljøet f.eks. på "venskabshold", hvor børn og voksne fra en anden af klyngens institutioner mødes eller i samarbejde med en lokal sportsklub.

Et barn må gerne afvise deltagelse, og fokus vil da være på at tilpasse aktiviteten, så den bliver interessant og overskuelig.

Løbende tilpasninger, kreativitet og vedholdenhed er afgørende, når det drejer sig om at øge børnenes deltagelsesmuligheder i hverdagens forskellige fællesskaber.

Forudsigelighed og genkendelighed

Forudsigelighed og genkendelighed er centrale elementer i det specialpædagogiske planlægningsarbejde.

Disse elementer hjælper med at skabe en tryk hverdag for børnene, så de kan deltage i aktiviteter og udvikle sig.

Barnet inviteres helt konkret til at være aktivt deltagende i dagligdagen og i aktiviteter ved at blive forberedt.

Forberedelsen sker ved hjælp af visuelle støttesystemer samt ved løbende at italesætte og visualisere den kommende aktivitet, som ofte gentages mange gange.

Det giver barnet mulighed for at omstille sig og blive tryk.

Det betyder, at tålmodighed er en vigtig del af dagligdagens pædagogik.

Visuelle støttesystemer kan f.eks. være:

- Sensoriske stimuli (lyd, duft, bevægelse og berøring)
- Konkreter/objekter
- Fotos
- Piktogrammer
- Skrevne ord

Barnets motivation

For at børnene deltager aktivt og med glæde, skal pædagogiske og terapeutfaglige aktiviteter opleves som meningsfulde.

Personalet er derfor nysgerrige på, hvad der motiverer det enkelte barn og tilpasser praksis derefter.

Det kan f.eks. være yndlingslegetøj, musik, sang, figurer eller bevægelser, som inddrages.

Barnets signaler og initiativer tages alvorligt og bruges aktivt til at justere pædagogiske og terapeutfaglige aktiviteter.

Det kræver, at personalet bruger sig selv aktivt, er kreativt og møder børnene i øjenhøjde med nærvær, autencitet og en legende tilgang.

Personalet samarbejder også med talehørekonsulenter, psykologer, synskonsulenter og forældre om at inddrage viden om barnets motivation i de forskellige indsatser.

Terapeutfagligt arbejde i en specialpædagogisk hverdag

At terapeuterne er en integreret del af hver institution, skaber forudsætning for en god og tryk relation mellem børnene og terapeuterne.

Det muliggør, at terapeuterne kan give børnene tid, nærvær, omsorg og tryk til at kunne lære og udvikle sig i samme grad som det pædagogiske personale kan, hvilket er essentielt for målgruppens børn.

Det tætte samarbejde med det pædagogiske personale er også en forudsætning for, at terapeuterne kan kravtilpasse de terapeutfaglige aktiviteter til barnets aktuelle dagsform.

Gennem det tætte tværfaglige samarbejde bliver terapeuterne klædt på til barnets kommunikationsstrategier og kommunikationsprofil, hvilket er afgørende for, at barnet føler sig hørt og mødt gennem hele dagen samt kan deltage i og profitere af de terapeutfaglige aktiviteter.

Medbestemmelse i terapien

I terapien foregår både vokseninitierede og børneinitierede aktiviteter.

Nogle børn formår at vælge mellem en række tilbudte aktiviteter, mens andre har mere glæde af blot at vælge rækkefølgen.

Enkelte børn vælger selv en aktivitet, som terapeuterne forsøger at forme sammen med barnet, så de ønskede terapeutfaglige formål opnås, f.eks. regulering, muskelstyrke, kondition mv.

Det ses ofte, at børnene bliver nysgerrige på andres aktiviteter i rummet. Når det sker, får børnene mulighed for at deltage i hinandens aktiviteter, hvis det er fremmende for børnenes oplevelse af meningsfuldhed og børnefællesskab.

Leg og børnefællesskaber

Tilpassede rammer for leg

Leg er grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling - uanset handicap.

Leg har værdi i sig selv og skal have betydelig plads i dagligdagen på stuerne og ikke mindst i terapien.

Børnenes spontane og selvorganiserede leg skal både anerkendes og respekteres, når det finder sted.

Lege på alle legeniveauer anerkendes. Der kan f.eks. være tale om:

- Spæde samspil
- Sanslege
- Motoriske lege
- Konstruktionslege
- Rollelege

Mange børn har af fysiske, kognitive, sociale eller sansemæssige årsager vanskeligt ved at igangsætte eller blive i en leg.

Derfor har pædagoger og terapeuter en vigtig opgave i at initiere lege på et niveau, der passer til det enkelte barns forudsætninger og nærmeste udviklingszone.

Det er personalets ansvar at skabe trygge og overskuelige rammer, hvor barnet kan få succes og deltage meningsfuldt.

Der arbejdes løbende med at justere legens form og indhold, så den vækker barnets interesse og engagement.

Børn med autismspektrumforstyrrelser har f.eks. ofte glæde af bevægelseslege, da bevægelse hjælper dem til at mærke deres krop og bidrager til en bedre regulering.

Nogle børn skal støttes til deltagelse i leg med andre børn, mens andre børn i højere grad skal støttes i at finde ro i leg med en voksen.

Vokseninitieret leg

Vokseninitieret leg, hvor personalet skaber et trygt og struktureret legemiljø, spiller en central rolle i børnenes dagligdag. Vokseninitieret leg består af flere nøgleelementer:

- **Forudsigelighed og genkendelighed:** Personalet tydeliggør hvad der kan/skal ske for at skabe tryghed hos børnene og mentalt overskud til at de kan indgå i leg.
De samme lege gentages for at skabe genkendelighed.
For nogle børn kræver det mange gentagelser at blive tryk.
- **Personalet som rollemodel:** Personalet agerer pædagogiske rollemodeller eller karavaneførere ved at være engagerede og aktivt deltagende.
Det er medvirkende til at sætte stemningen, skabe tryghed og inspirere til leg.
Personalet udviser tålmodighed og bliver ved med at lege og vente på, at barnet er klar til at deltage.
- **"Det fælles tredje":** Et "fælles tredje" er en aktivitet, som to parter kan være fælles om uden at det er noget, den ene gør for/ved den anden.
Det bruges mellem voksen og barn for at invitere barnet ud af dets indre verden for på sigt at udvikle sociale kompetencer.
Et eksempel på en sådan aktivitet er at lege med sansesand, hvor både barn og voksen kan deltage fokuseret og side om side.

Personalets positionering i leg

Der arbejdes med forskellige positioner i legen afhængigt af barnets behov:

- **Forrest** - for at vise, hvordan man kan lege og give barnet lyst til at lege med
- **Ved siden af** - for at støtte barnets egen leg
- **Observerende og understøttende** - når børn selv initierer leg

Børnefællesskaber

Leg, læring og dannelse sker som udgangspunkt i børnefællesskaber.

Der stræbes altid efter at alle børn er deltagende i børnefællesskaber, på hvert deres niveau.

Specialklyngens børn har meget forskellige sansemæssige og sociale behov og rummer sjældent den samme mængde stimuli som børn inden for normalområdet.

Derfor kan fællesskabet med andre for nogle børn være vanskeligt og skal doseres gennem dagen for at blive en positiv oplevelse.

Nogle børn har i perioder primært fællesskab med voksne, men målet er altid, at barnet også oplever fællesskab med andre børn.

Pauser er afgørende.

De ser forskellige ud fra barn til barn, da børnene har forskellige sansemæssige behov.

I samarbejde med terapeuterne tilpasser det pædagogiske personale aktiviteter, der giver barnet mentale pauser og overskud til børnefællesskaber.

Det kan f.eks. være matcheopgaver eller sanselegetøj ved et afskærmet bord, en tur i klapvogn eller en gyngetur.

Børnesammensætning

Børnesammensætningen på stuerne evalueres løbende, så alle børn kan få så meget som muligt ud af at være en del af deres faste gruppe.

Børn matches desuden i lege og aktiviteter på tværs af stuer ud fra interesser og udviklingsniveau.

Der sammensættes børnegrupper, hvor børnene er i stand til at interagere, udfordre eller observere hinanden. F.eks. kan et børnefællesskab godt være to børn, der har et fodbad ved siden af hinanden. Barnet støttes i deltagelse men også i muligheden for at trække sig.

Der etableres fællesskaber i faste grupper og på tværs af stuerne, f.eks. gennem:

- Hold (f.eks. rytmik, løbehold og sanseleg)
- Fælles ture ud af huset (f.eks. til legepladser eller Zoologisk Have)
- Fælles måltider
- Legepladsaktiviteter (f.eks. vandleg)
- Aktiviteter på legeplads og fællesrum (f.eks. fredagsdans)
- Traditioner og børnefester (f.eks. fredagsfest, fødselsdage, fastelavn og julefest)
- Vokseninitierede aktiviteter (f.eks. samarbejdsopgaver, spil eller andre turtagningslege)
- Fællesaktiviteter i terapien

Når børnene tager initiativ til at hjælpe hinanden og hverdagsfællesskaber opstår, understøttes det pædagogisk.

Børnene opmuntres og guides i at hjælpe hinanden ud fra hver deres niveau.

Leg i terapien

Terapeuterne ser, i lige så høj grad som pædagogerne, leg som en integreret del af deres arbejde.

En stor del af børnegruppen vil møde terapeuter gennem det meste af deres opvækst, hvorfor børnene skal forbinde terapien med sjove, behagelige, meningsfulde og lystbetonede aktiviteter.

Børnene skal i mindre grad opleve at være til terapi, men i højere grad opleve at være i et meningsfyldt og trygt fællesskab, hvor de sammen med trygge og velkendte voksne udforsker verden og kroppens muligheder på en sjov og motiverende måde.

Terapeuterne skal være kreative og dygtige til at udvikle og tilpasse lege og aktiviteter, der ud over selve legen, har et terapeutfagligt formål for øje.

I træningen tages ofte udgangspunkt i den leg, som barnet er i gang med, eller som motiverer det enkelte barn til at komme til terapi.

Nogle gange kan legen med fordel bringes videre ind i selve terapien og dermed bidrage til, at barnet oplever færre skift og øget sammenhæng mellem dagens aktiviteter og gøremål.

Hvis et barn f.eks. kan lide at stille på række, kan dette integreres i en terapeutfaglig aktivitet.

Andre gange kan terapien med fordel finde sted, hvor barnet i forvejen leger, f.eks. på stuen eller på legepladsen.

Fællesskaber i terapien

I terapien er der mulighed for at skabe dynamiske fællesskaber, hvor flere børn kan deltage i træningen samtidig. Dette skaber spontant opståede muligheder for samspil og leg på forskellige deltagelsesniveauer.

Der skabes rammer, der giver plads til både børneinitierede og vokseninitierede fællesskaber.

Nogle børn matches til en samtræning, fordi der ses potentiale for at udvikle en relation.

Ofte inddrages børn med multiple funktionsnedsættelser i aktiviteter med et mere mobilt barn.

I sådanne situationer kan det mobile barn udføre opgaver som at hente billeder eller give *high-fives* til det andet barn, som en del af leg og interaktion.

Sang fungerer som et samlingspunkt i terapien, hvor der synges om hvert enkelt barn, der er til stede, uafhængigt af deres aktuelle aktivitet.

Målet er at skabe en følelse af sammenhold og deltagelse for alle involverede børn.

Ved at være flere sammen 1 barn:1 voksen opstår en unik chance for at motivere børnene til fælles aktiviteter.

Målet er at give børnene mulighed for at blive en del af et støttende fællesskab, der fremmer både social interaktion og de terapeutfaglige målsætninger.

Holdtræning

I terapien er der udover den individuelle træning også holdtræning med primært fokus på motoriske og sanssemæssige udfordringer, som flere børn har til fælles.

Børnene støttes individuelt i den samme aktivitet, da de er på forskellige aktivitetsniveauer.

Der kan være tale om en planlagt terapeutfaglig aktivitet for en stue eller for udvalgte børn på tværs af stuerne.

Holdene tilpasses i forhold til størrelse, børnesammensætning, rammesætning og aktivitet, så der er mulighed for, at alle børn får en positiv oplevelse med at deltage.

På holdene er der rig mulighed for at dyrke børnefællesskaberne, idet børnene støttes individuelt i at få øje på hinanden.

Der kan f.eks. være tale om at synge et lille velkomstvers for hvert barn, heppe på hinanden, give *high-fives* til den næste i rækken og vente på tur.

Alt dette er medvirkende til, at børnene skal forholde sig til hinanden og oplever at være sammen med andre om noget.

Nogle børn spejler sig hurtigt i hinanden og bliver motiverede af hinandens deltagelse, mens andre skal støttes gennem hele aktiviteten af en voksen.

Børn der gennem noget tid observerer et hold, kan vise begyndende interesse for deltagelse og på den vis blive inviteret ind i børnefællesskabet.

Terapeutfagligt fokus på barnets forudsætninger for deltagelse

En vigtig terapeutfaglig opgave er at have et blik på, hvad der skal til, for at hvert enkelt barn har de rette forudsætninger for at være deltagende i de forskellige fællesskaber i institutionen.

Terapeuterne vejleder bl.a. omkring brugen af hjælpemidler til det enkelte barn, bl.a. høreværn, gangredskaber, visuelle hjælpemidler eller særligt legetøj, der alt sammen er med til at gøre det lettere for det enkelte barn at være deltagende.

Terapeuterne har viden om børnenes sansemæssige udfordringer og vejleder det pædagogiske personale og forældre i tilpasning af omgivelserne og de fysiske læringsmiljøer samt aktiviteter, der fremmer børnenes forudsætninger for deltagelse.

Læring og læringsmiljøer

Tværfaglige læringsmiljøer

Børns læring skal forstås bredt. Det vil sige, at læring sker gennem hele dagen både ved leg, samspil og planlagte aktiviteter.

Det tværfaglige læringsmiljø i Specialklyngen har til formål at fremme børnenes kropslige, følelsesmæssige, sansemæssige, sociale og kognitive udvikling og forståelse.

Gennem hele dagen arbejdes der med læring inden for disse områder på f.eks. følgende måder:

- Børnene hjælpes med at sætte grænser og ord eller tegn på det, de oplever for at understøtte den **følelsesmæssige udvikling**.
- Turtagning øves i dagligdagssituationer og lege for at understøtte børnenes **forståelse af sociale spilleregler**.
- Sansestimulering bruges til at hjælpe barnet med at mærke sig selv og **udvikle sin kropsfornemmelse og forståelse for omverdenen**.
- Børnenes motivation og interesse for forskellige madvarer samt **sansemæssige udvikling** øges gennem madleg.
- Der arbejdes med børnenes tolerancetærskler overfor kropskontakt med andre børn og voksne gennem tilpassede og forudsigelige lege, der skaber **social tryghed og sansemæssig udvikling**.
- Der igangsættes motoriske aktiviteter og lege, som tilgodeser børnenes behov for bevægelse og giver dem mulighed for at udforske og udfordre kroppens muligheder og begrænsninger med henblik på **motorisk udvikling**. Det kan f.eks. være i form af strukturerede løbelege, motorisk udfordrende baner eller svømning i varmtvandsbassin.
- Spil, arbejdsopgaver og kreative opgaver er medvirkende til at understøtte den **kognitive udvikling**.
- Der arbejdes tværfagligt med stressreducering og arousalregulering f.eks. gennem taktil stimulering og pauser for at forbedre børnenes forudsætning for **trivsel og udvikling**.
- Der etableres fælles aktiviteter såsom spisning, samling, fredagsdans og fælles leg inde og ude for at understøtte børnenes **sociale udvikling** gennem dannelse af børnefællesskaber.

At skabe gode læringsmiljøer for alle børn igennem hele dagen er en kompleks opgave, der kræver koordinering og samarbejde på tværs af faggrupper.

På fælles stuemøder har pædagogisk personale og terapeuter mulighed for at evaluere og justere børnenes forskellige læringsmiljøer.

En grundsten i specialpædagogik er at gentagelser, forberedelse, tid, tydelighed, fast struktur og nøje tilrettelæggelse og justeringer af dagen ud fra børnenes behov skaber de bedste forudsætninger for udvikling og læring.

Gennem hele dagen er der en fast struktur med tilrettelagte aktiviteter.

Læring gennem daglige aktiviteter

Læring kan finde sted i alle daglige aktiviteter og situationer som af- og påklædning, spisesituationer, toiletbesøg og bleskift.

En fast struktur og tilstrækkelig støtte sikrer, at barnet oplever disse situationer som trygge og genkendelige, hvilket fremmer selvstændigheden.

Alle aktiviteter betragtes som potentielle øjeblikke for udvikling og læring. Det kan f.eks. være at fremme selvhjulpethed i forbindelse med tøjskift, styrke nærhed og samspil under bleskift eller understøtte kommunikationen under måltider.

Selvom aktiviteterne kan synes små eller endda banale, har alle aktiviteter en pædagogisk eller terapeutisk værdi, der bidrager til barnets dannelsesrejse.

Læring gennem udforskning af natur og udemiljø

Der benyttes forskellige muligheder for at børnene kan udforske natur og udemiljø.

Uderum og legeplads benyttes dagligt og i al slags vejr og er indrettet, så alle børn har mulighed for at gøre sig erfaringer i det fri.

For børn med multiple og motoriske udfordringer er der f.eks. mulighed for at sanse med sand og vand i sandkassen, mærke lyset og vinden i ansigtet, mens der vippes eller gynes.

De mere mobile børn har f.eks. mulighed for at klatre, hoppe i vandpytter, gynte, kælke, cykle, køre på løbehjul eller bygge huler.

Nærmiljø

Nærmiljøet omkring institutionerne anvendes til gåture samt ture i ladcykler og klapvogne.

Alt efter lokation benyttes skov, strand, legepladser og andre grønne områder, hvor det er muligt at sanse og udforske naturen.

Det kan f.eks. være at røre ved vand, kigge på farver, dufte og smage på bær og frugt samt kigge på og røre ved dyr.

Naturen bringes ind

Der arbejdes også med at bringe naturen ind i institutionerne.

Det kan f.eks. være ved at samle blade om efteråret, plukke blomster og lave buketter om sommeren eller etablere et strandtema med sand, sten og tang omkring spa eller badekar.

Det fysiske læringsmiljø

Indretningen af de fysiske læringsmiljøer har stor betydning for børnenes muligheder for at lege og udvikle sig.

Mange børn har vanskeligheder med de eksekutive funktioner, hvilket kan medføre nedsat forestillingsevne og gøre det vanskeligt at igangsætte leg, tage initiativer eller indgå i roller. Derfor skal de fysiske læringsmiljøer være tydelige, overskuelige, indbydende og lettilgængelige.

Der skabes mindre zoner med klare formål f.eks. til sanseleg, konstruktionsleg, rolleleg, kreativitet, musik, ro og motorik.

Zonerne visualiseres med billeder og symboler, så børnene forstår formålet, får lyst til at deltage eller selv kan initiere lege og aktiviteter.

Børn med sanse- og opmærksomhedsforstyrrelser har brug for afskærmning og opdeling så de ikke overstimuleres.

Farver og lys tilpasses rummets funktion og børnenes behov f.eks. dæmpet belysning til ro og varme farver til aktivitet.

Når miljøet er roligt og med få børn af gangen, bliver det lettere for børnene at opdage hinanden og deltage i fællesskaber.

Kommunikationsmaterialer og billedtavler (se billedeksempel nedenfor) er tilgængelige både ude og inde.

Målet er at støtte børn med kommunikationsvanskeligheder i at vælge lege og aktiviteter.

Det giver ligeledes de voksne muligheder for at vise, hvad der er muligt.

Trivsel – en forudsætning for læring

Børns generelle trivsel er en forudsætning for at læring kan finde sted.

Trivsel indebærer at barnet føler fysisk velvære men i høj grad også den mentale trivsel.

Mange af de pædagogiske og terapeutfaglige indsatser har derfor til formål at fremme børnenes fysiske og mentale trivsel.

Specialklyngens børn har forskellige funktionsnedsættelser, der medfører sansemæssige udfordringer og reguleringsvanskeligheder.

Det kan medføre et stresset nervesystem og dermed påvirke den mentale trivsel.

Børnene har stor glæde af en tværfaglig indsats, hvor der i fællesskab med en voksen øves samregulering f.eks. gennem fysisk berøring.

Formålet er på sigt at skabe forudsætninger for barnets selvregulering.

Børn med multiple funktionsnedsættelser har et stort behov for støtte til bevægelse og mobilisering, f.eks. i form af fysisk guidede bevægelser, for at forebygge og mindske smerter og modvirke stramt muskelvæv.

Flere har desuden behov for mobilisering i løbet af dagen for at forbedre de respiratoriske forhold/åndedrættet og skabe overskud til dagens aktiviteter.

Den specifikke behandling og mobilisering udføres af terapeuter men føres videre ud i arbejdet på stuerne.

Her laver det pædagogiske personale f.eks. aktiviteter, hvor børnene mobiliseres i ståstativ eller udfører øvelsesprogrammer tilpasset det enkelte barn.

Terapeuterne har viden om børns nervesystemer og vigtigheden af balancen mellem det sympatiske og parasympatiske nervesystem.

Det udnyttes bl.a., når der arbejdes med at stimulere Vagusnerven og opnå ro og hvile samt med begrebet "Søhestemad".

"Søhestemad" handler om at skrue ned for det, der stresser, og skrue op for grin og fysisk aktivitet, da det skaber ro, glæde og velvære.

Det kan f.eks. være et barn, der nyder at hoppe på trampolin.

Når barnet griner og får pulsen op, udskilles positive hormoner og stoffer i hjernen, som påvirker barnets generelle trivsel positivt.

Personalet hjælper børnene til at mærke sig selv og dermed opnå bedre regulering gennem stimulering af den proprioceptive sans også kaldet muskel-ledsansen.

Det indebærer lege, hvor der skal "ases og mases".

Stemmeføring, kropslig position og mimik anvendes bevidst, da det har afsmittende effekt på børnenes nervesystemer.

Et billede af barnets nervesystem og evne til sanseintegration dannes på baggrund af tværfaglig viden, observationer og erfaringer.

Der er løbende tværfaglig dialog mellem terapeuter og pædagogisk personale om pauser, lege, aktiviteter, hjælpemidler og tilpasninger af omgivelserne, som bidrager til at øge trivslen blandt børnene.

Motorisk læring

Terapeuter og pædagogisk personale har fokus på motorisk læring, da det er et af de områder, hvor børnene har stort udviklingspotentiale.

Den motoriske udvikling har desuden en stærk sammenhæng med udvikling på andre områder, f.eks. kommunikation og social udvikling.

Terapeuterne har et særligt blik på børnenes motoriske udvikling.

En af terapeuternes primære opgaver er at bidrage til børnenes bevægeglæde samt give dem de bedst mulige forudsætninger for motorisk læring trods forsinket udvikling.

Terapeuterne arbejder målrettet med børnenes motoriske læring i bred forstand, herunder grovmotorisk, oralmotorisk og finmotorisk læring.

Motorisk læring, og tilegnelse af nye færdigheder generelt, er en proces, der kan inddeles i faser:

- I første omgang er der tale om, at barnet skal **forstå færdigheden**.
Her handler det om, at barnet skal få øjnene op for færdigheden og finde interesse for aktiviteten.
Det arbejdes der helt konkret på, når børn observerer andre børns aktiviteter, eller når personalet bruger sig selv til at vise børn med ensformige bevægemønstre forskellige aktiviteter og færdigheder, som de ikke selv opsøger.
- Herefter skal barnet tilegne sig og **automatisere færdigheden**.
I denne fase støttes barnet til at afprøve aktiviteten.
Det er vigtigt, at der ydes den støtte, der skal til, for at barnet oplever succes og bevarer motivationen.
Børnene har ofte brug for mange gentagelser, før en færdighed lagrer sig.
Gentagen muskelaktivering er desuden det, der skal til, for at danne nye forbindelser i nervesystemet og bevare de allerede eksisterende forbindelser.
- I sidste fase skal barnet **generalisere færdigheden**.
Her handler det om, at barnet skal kunne udføre færdigheden i forskellige kontekster og sammenhænge.
Det kan f.eks. være, at barnet kan komme sikkert og selvstændigt gennem en motorikbane, mens der er andre børn på banen.
Det kan også være, at barnet ikke blot kan gå på træningstrappen i institutionen, men også kan klare trapperne i hjemmet og alle andre steder, hvor barnet færdes.

Læringsmiljø omkring mad og måltider

Måltiderne handler ikke kun om mad, men anses også som en tid til at skabe nærvær, ro og meningsfulde samspil.

Stemningen omkring måltiderne prioriteres på samme niveau som selve maden.

Individuelt tilpassede måltider

Børnene i Specialklyngen har hyppigt spiseudfordringer, der kan stamme fra motoriske udfordringer, som påvirker oralmotorik og synkeevne, eller fra selektive spisevaner af sansemæssige årsager. Det kan f.eks. være et barn, der kun er motiveret for at spise saltkiks.

Ergoterapeuterne har specialviden om mad, måltider samt de sansemæssige og motoriske aspekter, der kan påvirke børns lyst og evne til at spise.

Ergoterapeuterne foretager løbende vurderinger af det enkelte barns spisekompetencer og yder kontinuerlig sparring til det pædagogiske personale for at sikre optimal støtte under måltiderne.

Deltagelse i måltidsfællesskabet tilpasses det enkelte barns behov og præferencer.

Det pædagogiske personale har til opgave dagligt at understøtte børnene individuelt i deres udvikling af lyst og glæde ved måltiderne.

Det gøres med vejledning fra ergoterapeuterne.

Målet er at tilbyde mad, der både føles tryk og genkendelig, samtidig med at barnets sanser udfordres. Det prioriteres at have velkendt og motiverende mad til rådighed dagligt for at imødekomme helt individuelle behov.

Madleg

Madens mange sanseindtryk kan udforskes videre gennem madleg.

Madleg kan foregå som en aktivitet på stuen eller som del af et terapeutisk forløb.

Her får børnene mulighed for at spejle sig i hinandens handlinger, udvide deres kendskab til forskellige råvarer og afprøve sanseindtryk fra en bred vifte af madvarer uden mål om at maden indtages.

Madleg er baseret på en udforskende og legende tilgang til maden.

Fokus er ikke på ernæring og indtag, men snarere på det sanselige aspekt; at finde ro og tryghed ved at smage, dufte, betragte, røre ved, og være til stede omkring forskellige råvarer.

Madpolitik

Institutionernes mad- og måltidspolitik er udviklet i samarbejde mellem faggrupperne i huset.

Der stræbes efter dagligt at tilberede velsmagende, sund, klimavenlig og økologisk børnemad med særlig opmærksomhed på ernæring, konsistens og sansemæssige indtryk.

Madplan

I madplanen tages der højde for både genkendelighed, forudsigelighed og variation i konsistens og smag.

Menuen tilpasses hver måned med hensyntagen til børnenes favoritter og de skiftende årstider.

Særlige diæter

Hvis kosten er integreret i barnets behandlingsplan, såsom ved ketogen diæt eller sondeernæring på recept, er forældrene ansvarlige for at sørge for barnets daglige kost medbringes hjemmefra.

Pædagogik omkring måltiderne

Rammerne er afgørende for at skabe stemningsfulde børnemåltider hver dag og tilpasses børnenes individuelle behov.

Som rollemodeller ved bordet støtter det pædagogiske personale børnene i udviklingen af selvhjulpenhed på deres individuelle niveau.

Det pædagogiske personale spiser et pædagogisk måltid sammen med børnene og har under måltidet fokus på følgende:

- At måltidet forberedes og klargøres for at undgå unødige forstyrrelser under selve måltidet.
- At påtage sig rollen som værter ved måltidet og skabe en hyggelig atmosfære omkring bordet.
- At have kendskab til menuen og de anvendte råvarer.
- At kommunikere om den mad, der spises. Der tales bl.a. om madens smag og konsistens.
- At tale positivt om maden.
- At være opmærksom på børnenes udtryk for smag og lyst.
- At understøtte børnenes deltagelse i de sociale samspil omkring bordet.
- At anerkende at udvikling af smag og motivation for forskellige madvarer er en proces med mange trin, hvor børn skal have tid til at danne gode erfaringer.

Forældresamarbejde

Forældrene er de primære omsorgspersoner og kender deres barn bedst.

Forældre til børn med særlige behov må i højere grad end forældre til børn inden for almenområdet prioritere og tilpasse sig.

Ofte tilsidesættes egne behov for at sikre barnets trivsel i en udfordrende hverdag.

Målet er at etablere et tæt, ligeværdigt og konstruktivt forældresamarbejde for at fremme børnenes trivsel, udvikling og læring.

Forældrene skal mødes af en positiv tilgang, der bygger på ligeværdighed, partnerskab, forståelse og åben dialog.

Både i mundtlige og skriftlige beskrivelser af børnenes adfærd og udfordringer er der fokus på at fremhæve barnets kompetencer og ressourcer samt at forstå intentionen bag dets handlinger.

Pædagogisk personale og terapeuter arbejder som én samlet enhed i samarbejdet med forældre. Den løbende dialog mellem personalet og forældrene skal prioriteres for at kunne tilbyde de mest optimale betingelser for børnenes udvikling.

Det fremmer tillid, når forældre oplever at deres barns behov og udfordringer bliver taget alvorligt. Denne tillid bidrager til, at forældre kan føle sig trygge ved at lade deres barn være i institutionen.

Individuelt tilpasset samarbejde

Mange familier møder det specialiserede område for første gang, hvorfor det er vigtigt at etablere et empatisk og ligeværdigt samarbejde.

Støtte og forventninger skal tilpasses den enkelte families situation.

Der er fokus på dialog med alle forældre for at forstå deres behov for involvering, støtte og information.

Det fremmer samarbejdet og gør det muligt at drage fordel af hver families særlige styrker.

Gennem faglig dialog mellem forældre og personale arbejdes på at styrke forældrenes forståelse af årsagerne til deres barns udfordringer og adfærd.

Denne indsigt kan i mange tilfælde fremme forældrenes accept.

Forældre tilbydes desuden information om, hvor de kan få hjælp og støtte, når der er behov for dette.

Derudover tilbyder personalet vejledning og sparring til forældre, f.eks. ved ansøgninger om hjælpemidler til brug i hjemmet.

Muligheden for at møde andre forældre i lignende situationer og udveksle erfaringer er værdsat af mange forældre.

Der skabes plads til dette både i det daglige, på forældremøder og ved arrangementer i klyngen samt i de enkelte institutioner.

Samarbejde med eksterne samarbejdspartnere

Det pædagogiske personale fungerer ofte som mellemlid mellem forældre og eksterne samarbejdspartnere såsom sagsbehandlere og hospitaler i forbindelse med f.eks. udredninger og netværksmøder.

Terapeuterne spiller også en vigtig rolle som bindeled til bandagister, diætister, leverandører af hjælpemidler og hospitaler i forbindelse med diverse undersøgelser.

Efter behov deltager terapeuterne i hospitalsbesøg sammen med barnet og forældrene, f.eks. under de årlige CPOP-undersøgelser for børn med diagnosen cerebral parese.

Fast møde- og samarbejdsstruktur

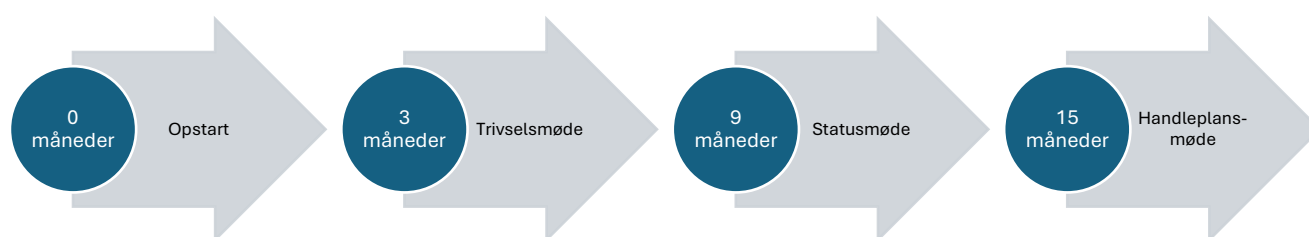
Pædagoger, terapeuter, pædagogisk leder, talehørekonsulenter og psykologer følger familierne gennem hele institutionstiden.

Institutionen er forpligtet til at inddrage forældrene i de tværfaglige vurderinger, udredninger og målsætninger og løbende følge op på dette.

Det indebærer også at det ved sprogbarrierer er institutionens ansvar at skaffe en egnet tolk.

De forskellige møder er indlagt i en fast mødestruktur.

Mødestrukturen bidrager til at skabe og vedligeholde relationen til forældrene og sikre det tætte og konstruktive samarbejde:

Opstart

Forældre til nye børn har mulighed for et besøg i institutionen før barnets opstart.

I den forbindelse aftales de første trin for opstart og indkøring.

Under indkøringen opretholdes en tæt dialog mellem pædagoger og forældre, hvilket sikrer, at processen tilpasses barnets behov og præmisser.

Trivselsmøde

3 måneder efter barnets opstart inviteres forældrene til et trivselsmøde, hvor opstarten drøftes.

På trivselsmødet drøftes pædagogernes og terapeuternes indledende faglige vurdering af barnets støttebehov med forældrene.

I samme forbindelse forventningsafstemmes de tværfaglige indsatser til barnet.

På trivselsmødet samarbejder forældre og relevante fagpersoner om at formulere et udkast til den indledende handleplan. Der kan læses mere om dette i afsnittet "Mål for de tværfaglige indsatser" nedenfor.

De indledende drøftelser omkring barnets kommunikationsprofil finder også sted på dette møde. Det drøftes hvordan institution og forældre, for at fremme overførbareheden og oplevelsen af sammenhæng, kan arbejde med de samme strategier, hjælpemidler og målsætninger inden for kommunikation.

Status- og handleplansmøder

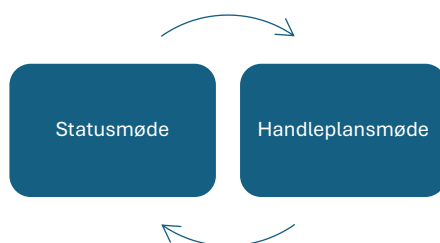
En tværfaglig statusrapport udarbejdes årligt for hvert barn for bl.a. at sikre, at barnet er i det rette tilbud og får den bedst egnede støtte.

Den første statusrapport udarbejdes 6 måneder efter trivselsmødet.

Forældrene inviteres til et statusmøde, hvor rapporten gennemgås og diskuteres.

Under dette møde evalueres den nuværende handleplan og en ny handleplan udarbejdes i samarbejde med forældrene.

Efterfølgende evalueres og justeres handleplanerne hver 6. måned sammen med forældrene.

Denne proces sikrer regelmæssige halvårslige møder mellem institutionen og forældrene, skiftevis et status- og et handleplansmøde.

Mål for de tværfaglige indsatser

Hvert halve år fastsættes mål for barnets udvikling inden for et eller flere af følgende udviklingsområder:

- Trivsel
- Kommunikation
- Motorik & sanser
- Kognitiv & emotionel udvikling
- Social udvikling

Målsætningen sker altid i tæt samarbejde med forældrene, som gennem en faglig dialog vælger hvilket udviklingsområde, der skal prioriteres særligt.

Det pædagogiske personale fungerer som tovholder på handleplanen og afhængigt af det valgte fokusområde involveres også terapeuter og talehørekonstulenter.

Handleplanen struktureres omkring SMTTE-modellen (Sammenhæng, Mål, Tiltag, Tegn, Evaluerende), og beskriver den tværfaglige indsats for at nå målene samt de specifikke forventninger til både personale og forældre.

Mål for de terapeutfaglige indsatser

Terapeuterne arbejder målrettet med børnenes motoriske læring i bred forstand, herunder grovmotorisk, oralmotorisk og finmotorisk læring samt læring gennem sanserne.

Som autoriserede sundhedspersoner har terapeuterne pligt til at opstille mål for deres indsatser i samarbejde med forældrene.

Målsætningen kan struktureres på to måder:

- **Specifikke mål** i form af SMART-mål.
- **Åbne mål** i form af at beskrive zonen for nærmeste udvikling med eksempler på forventede færdigheder, som barnet forventes at kunne opnå, når læringsmiljøerne tilpasses barnets udviklingstrin.

Terapeuterne arbejder dermed i et felt, hvor de i tæt samarbejde med det pædagogiske personale skaber rammer for, at motorisk udvikling kan finde sted i bred forstand og samtidig har specifikt formulerede mål omkring, hvad barnet inden for den nærmeste fremtid forventes at opnå.

De terapeutfaglige indsatsers overførbarhed til hjemmet

For at sikre overførbarheden til hjemmet og opnå størst effekt af de terapeutfaglige indsatser, udarbejder terapeuterne efter behov individuelle træningsprogrammer til forældrene. Der kan også sendes videoer og billeder af øvelser og aktiviteter, deres barn har glæde af.

Forældre kan efter ønske overvære eller deltage aktivt i barnets træning, hvis der vurderes behov. Dette kan f.eks. involvere at se specifikke øvelser blive udført eller at være til stede for at skabe tryghed under undersøgelser eller afprøvning af hjælpemidler.

Hvis det er relevant, kan terapeuterne, baseret på faglig vurdering og i samarbejde med forældrene, udarbejde en sanseprofil.

Forældrene inviteres derefter til et møde for at diskutere sanseprofilens resultater og de tilhørende indsatser.

Disse resultater kan ofte anvendes både i institutionen og hjemme.

Andre møder og arrangementer

Ud over den etablerede mødestruktur afholdes der også ad hoc-møder, såsom netværksmøder og møder relateret til sagsbehandling.

Hver institution holder 1-2 årlige forældremøder, hvor forældremødet i efteråret inkluderer valg til forældreråd og forældrebestyrelse.

Derudover arrangeres sociale begivenheder for forældrene i institutionerne, såsom sommerfester og julefester.

Arrangementerne giver forældrene mulighed for at mødes og netværke med andre forældre i lignende situationer.

Løbende kommunikation med forældre

Pædagogisk personale og terapeuter stræber efter at give forældrene indsigt i barnets dagligdag gennem kontinuerlig kommunikation.

Uanset om det er via billeder, længere beskeder eller telefonopkald, er målet at sikre en forståelse for barnets oplevelser og aktiviteter samt at give indblik i barnets hverdag.

Kommunikationsformen tilpasses individuelt til barnets og familiens behov.

Målet er at udvikle et tillidsfuldt og konstruktivt samarbejde med forældrene gennem regelmæssig dialog via Aula (tekst og billeder), telefonisk kontakt, samt samtaler ved aflevering og afhentning. For børn, der dagligt benytter bustransport, lægges der vægt på at være særligt opsøgende i kommunikationen med forældrene.

Forældrene informeres om at det altid er muligt at kontakte institutionen, når de har brug for støtte eller information.

En tæt kontakt mellem hjemmet og institutionen er essentiel for at sikre en koordineret og sammenhængende indsats for alle børn.

F.eks. kan børn med forsinket reaktionsmønster reagere hjemme på hændelser fra institutionen. I sådanne tilfælde er det vigtigt for barnets og familiens trivsel, at der er dialog for at tilpasse de sensoriske indtryk i løbet af dagen til et niveau, som barnet kan håndtere.

Forældreråd

Hver institution har et forældreråd, der mødes mindst 4 gange om året.

Forældrerådet består af forældrerepræsentanter, medarbejderrepræsentanter og den pædagogiske leder.

Forældrerådet spiller en rolle i at definere den pædagogiske retning for dagtilbuddet samt de specifikke aktiviteter, som børnene og de pædagogiske medarbejdere er sammen om.

Desuden fungerer forældrerådet som sparringspartner for forældrebestyrelsen.

Forældrebestyrelse

Specialklyngen har én samlet forældrebestyrelse, der samles mindst 4 gange årligt.

Bestyrelsen består af forældrerepræsentanter fra de enkelte institutioners forældreråd, medarbejderrepræsentant(er) samt klyngelederen.

Forældrebestyrelsen er ansvarlig for at fastlægge de overordnede principper for den pædagogiske praksis, fordeling af klyngens ressourcer samt godkendelse af regnskab og budget.

Der kan læses mere om forældrerådets og forældrebestyrelsens rammer og arbejde i folderen "Velkommen i forældrerådet og forældrebestyrelsen" som er tilgængelig på Københavns Kommunes hjemmeside kk.dk.

Principper for forældresamarbejdet

Specialklyngens forældrebestyrelse har udarbejdet følgende principper for det pædagogiske arbejde:

- At forældrenes viden og erfaringer om deres barn inddrages i den pædagogiske praksis, så den bedst mulige ramme og sammenhæng skabes i børnenes hverdagsliv.
- At forældrene tilbydes løbende vejledning og sparring om deres barn.
- At forældrene involveres i udviklingen af børnenes kommunikationsprofil.
- At forældrene inddrages i børnenes dagligdag og informeres løbende om både det pædagogiske arbejde med barnet og barnets terapeutfaglige behandling, f.eks.: Hvordan er dagen gået? Hvad har barnet lavet? Har der været anderledes omstændigheder? Har barnet lært noget nyt?
- Deling af billeder fra dagens aktiviteter både fra pædagoger og terapeuter.
- At forældrene inddrages i forløb med eksterne samarbejdspartnere (samarbejdspartnere, der ikke er ansat i klyngen, herunder talehørekonsulenter, bandagister, psykologer og lignende).
- At der er fokus på afholdelse af fælles arrangementer, hvor forældre møder personale og andre forældre uden for almindelig praksis.

Børn i udsatte positioner

Børnene har vidtrækkende og varige udfordringer på flere udviklingsområder, hvilket påvirker deres liv og hverdag.

Målet er at skabe et miljø, hvor børnene ikke er udsatte.

Størstedelen af børnene i god trivsel og udvikling, trods udfordringer og handicap.

Trivselsvurdering ved hjælp af TOPI

Formålet med TOPI (Tidlig Opsporing og Indsats) er at sikre, at der handles rettidigt på børns tegn på mistrivsel.

2 gange om året kortlægges børnenes trivsel ved hjælp af TOPI.

Denne kortlægning inkluderer både en vurdering af barnets grundstemning og dets grundvilkår, herunder udviklingstrin og handicap.

Ved at analysere grundstemningen i sammenhæng med grundvilkårene, opnås et nuanceret billede af barnets trivsel.

Alle børn placeres i enten grøn, gul eller rød.

Placering i rød udløser, at der skal laves en særlig handleplan.

Selvom børnenes udfordringer kan have en negativ indvirkning på deres grundstemning, medfører det ikke nødvendigvis mistrivsel, men kan skyldes deres grundvilkår.

Udfordringerne ses ikke automatisk som en del af deres grundvilkår, da dette kunne føre til, at børn i reel mistrivsel overses.

Særligt udsatte børn

Børn kan i perioder eller over længere tid være særligt sårbare og opleve betydelige udfordringer.

Derfor er der en konstant opmærksomhed på tegn, der kan signalere ændringer i børnenes trivsel.

Ved tegn på mistrivsel justeres omgivelserne og dagsplanen.

Det kan f.eks. indebære fjernelse af stressfaktorer, omstrukturering af dagen eller justering af krav.

Hvis nødvendigt, udarbejdes en specifik handleplan, der implementeres, indtil barnets trivsel er genoprettet, hvilket ofte kræver intensivt tværfagligt samarbejde og supervision.

Selvom Specialklyngens læringsmiljøer, indretning og pædagogiske tilgange skaber rammerne for, at det enkelte barns behov mødes, er der situationer som disse, hvor yderligere tilpasninger kan blive nødvendige:

- Børn med fremadskridende sygdom, hvor der samarbejdes med det palliative team fra hospitalet.
- Børn med senhjerneskader, som ofte medfører traumer og kriser i de berørte familier.
- Børn med funktionsnedsættelser og sygdomme, som medfører et særligt fokus på hygiejne og evt. reduceret social kontakt til stuens andre børn og voksne.
- Børn anbragt uden for hjemmet kan være særligt sårbare, ofte grundet omsorgssvigt, der kan resultere i følelsesmæssige, sociale eller adfærdsmæssige problemer, som kan kræve målrettet støtte. Der kan også opstå behov for, at institutionens personale taler børnenes sag i sundhedssystemet for at sikre, at barnet modtager den nødvendige behandling. Personalet tager dermed et væsentligt ansvar for barnets pleje og repræsentation i systemet.
- Livssituationer som skilsmisser, tab af familiemedlemmer eller andre sociale udfordringer kan kræve, at institutionen yder ekstra støtte i en periode.

I håndteringen af særligt udsatte børn holdes tæt kontakt med forældre og relevante myndigheder, hvilket kan indebære ekstra møder med familier og samarbejdspartnere for at sikre barnets trivsel og udvikling.

Overgange i hverdagen og til skole

Overgange i hverdagen

Overgange i hverdagen skal forstås bredt og omfatter mange forskellige situationer, såsom at komme til og fra bus, legeplads eller terapi, samt skift fra én aktivitet til en anden.

Overgange kræver mange færdigheder og komplekse forbindelser i hjernen, som understøtter evnen til at afslutte noget og begynde på noget nyt.

Dette gælder både små handlinger, som at tage skoene korrekt på, og større formål, såsom at forstå meningen med at iføre sig tøj.

Børnene har i varierende grad udfordringer med de eksekutive funktioner i hjernen, som er essentielle i overgangssituationer.

Disse funktioner gør det muligt at planlægge og gennemføre handlinger og aktiviteter.

Derudover kan nedsat forestillingsevne hos børnene skabe usikkerhed og angst, hvor selv små overgange bliver vanskelige, hvis de f.eks. ikke kan visualisere, hvad der venter dem på den anden side af døren.

En væsentlig del af det specialpædagogiske arbejde er at støtte børnene i at håndtere hverdagens overgange.

Til dette formål anvendes metoden *Low arousal*, som er beskrevet på side 14, samt en række specialpædagogiske værktøjer, der hjælper børnene i de forskellige overgange, de møder både i hverdagen og livet generelt.

På næste side gives et overblik over de primære værktøjer, der anvendes.

Eksempler på specialpædagogiske værktøjer, der støtter børn i overgange	
Genkendelighed	Barnet hjælpes med at genkende, hvad det er i gang med lige nu. Der benyttes sensoriske stimuli og/eller konkrete objekter.
Forberedelse	Barnet forklares, hvad der skal ske på en tydelig, kort og konkret måde. Der benyttes fotografier, piktogrammer og/eller Tegn Til Tale, så barnet ved, hvad der skal ske og derved har mulighed for mentalt at forberede sig på overgangen.
Overgangsobjekter	I overgangen benyttes højmotiverende objekter (f.eks. en pakke rosiner) eller tryghedsskabende genstande (f.eks. en bamse, en sut eller sutteklud), som kan gøre barnet mere tryk og motiveret i overgangen.
Pauser	Barnet gives en pause for at skabe tid og ro til at omstille sig i overgangen.
Valg	Der opstilles tilpassede valg for barnet, så det får medbestemmelse i overgangen.
Legende tilgang	Der benyttes en legende tilgang for at skabe en positiv oplevelse med overgangen.
Sociale historier	Sociale historier anvendes som støtteredskab til at vise barnet, hvordan det kan mestre den svære overgang. De sociale historier læses f.eks. op eller vises på video lige inden situationen, som historien omhandler, så barnet er forberedt.
Voksenskiift	Hvis et barn har det svært i en overgang, kan det gavne barnet, at der laves et voksenskiift.
Forudsigelige rammer og rutiner	Der skabes forudsigelige og genkendelige rutiner i hverdagen ved hjælp af skema, dagstavler, script eller time-timer (så barnet ved, hvornår en aktivitet starter og slutter).
Ensrettede overgange	Der er fokus på at handle ensrettet i det enkelte barns overgange, så barnet bliver mødt på samme måde af f.eks. pædagogisk personale og terapeuter.

Overgang fra daginstitution til skole

Størstedelen af børnene i Specialklyngen visiteres til de forskellige specialskoler i og uden for Københavns Kommune.

Målet er at overgangen til skole er meningsfuld og sammenhængende for både børn og forældre.

For at forberede familierne til skolestarten informeres de om, hvordan skolerne ligner børnenes kendte rammer i institutionen samt hvilke aspekter, der vil være anderledes.

Specialskolerne fungerer på mange måder som en naturlig forlængelse af de særlige dagtilbud, børnene allerede er vant til.

Der er udarbejdet en folder om skoleprocessen, som udleveres til alle forældre til børn, der skal starte i skole.

”Stærkt Samarbejde”

”Stærkt samarbejde” refererer til en gensidigt forpligtende samarbejdsrelation mellem specialskoler og specialinstitutioner i Københavns Kommune.

Dette samarbejde har til formål at sikre en tryk og meningsfuld overgang til skolelivet for både børn og forældre.

Dette opnås bl.a. gennem en nøje koordineret overlevering af vigtig information om børnenes dagligdag, ressourcer og udfordringer.

Et fælles fokus og fælles sprog bidrager yderligere til en sammenhængende overgang.

Overgangen til skole planlægges i god tid og følger denne faste proces, som er et resultat af ”Stærkt Samarbejde”:

- **Informationsmøde:** Forældre inviteres til oplæg om skoleplaceringsprocessen og hverdagen i specialskolerne.
- **Faglige undersøgelser:** Psykolog og talehørekonsulent igangsætter observationer og evt. test.
- **Beskrivelser:** Pædagoger og terapeuter udarbejder skolerelevante beskrivelser, f.eks. statusbeskrivelser og DPU (Dansk Pædagogisk Udviklingsbeskrivelse).
- **Statusmøde:** Forældrene forberedes på skoleplaceringsprocessen på et statusmøde med deltagelse af pædagoger, terapeuter, pædagogisk leder, psykolog og talehørekonsulent året inden barnets skolestart.
- **Skoleplaceringsmøde:** Alle faglige vurderinger samles og drøftes med forældrene. Mulige skoletilbud drøftes.
- **Indstilling:** Psykologen sender indstillingen til visitationsudvalget, som træffer afgørelse omkring skoleplaceringen – med udgangspunkt i forældrenes ønsker.
- **Overleveringsmøde:** Forældrene inviteres til et overleveringsmøde med repræsentanter fra institution og skole. Forældrenes perspektiv på deres barn er omdrejningspunktet for mødet, mens institutionens repræsentanter supplerer.
- **”Barnets stemme”:** En beskrivelse ”Barnets stemme” udarbejdes af institutionen. Beskrivelsen indeholder vigtig information om barnets behov, motivation, kommunikation og hjælpemidler og suppleres med billeder. Beskrivelsen overleveres til den kommende skole.
- **Terapeutfaglig overlevering:** Klyngens terapeuter udarbejder skriftlige skoleoverleveringsnotater til skolens terapeuter om barnets terapeutfaglige behov og evt. hjælpemidler. De vejleder desuden forældre i ansøgning om videre træning efter skolestart.

Principper for overgange

Specialklyngens forældrebestyrelse har udarbejdet følgende principper for overgange:

- At forældrene informeres om, hvordan overgangen fra dagtilbud til skole foregår.
- At der er fokus på det enkelte barn, og at det tilbydes hjælp og støtte, hvis der er udfordringer i overgangen mellem hjem og dagtilbud.
- At der sker en overlevering af al vigtig viden om barnet (bl.a. barnets kommunikationsprofil, hjælpemidler og terapeutfaglige behov) i forbindelse med, at barnet forlader klyngen. Forældrene involveres i overleveringen for at sikre størst mulig sammenhæng i overgangen.
- At institutionen anvender pædagogiske metoder og redskaber, så børnene oplever gode overgange i forbindelse med skift i dagligdagen, f.eks. mellem stue og legeplads.

3. De 6 læreplanstemaer

I lovgrundlaget for Den styrkede læreplan beskrives 6 læreplanstemaer:

- Alsidig personlig udvikling
- Social udvikling
- Kommunikation og sprog
- Krop, sanser og bevægelse
- Natur, udeliv og science
- Kultur, æstetik og fællesskab.

De 6 læreplanstemaer skal ses i sammenhæng og samspil med hinanden for at sikre, at den pædagogiske praksis, set fra et børneperspektiv, ikke fragmenteres i 6 adskilte temaer.

De 6 læreplanstemaer har til hensigt at sikre en bred læringsforståelse og fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling.

Hvert læreplanstema har en indholdsbeskrivelse, der beskriver de grundlæggende elementer, samt to pædagogiske mål.

Disse beskrivelser og mål kan findes i materialet "Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold", som er tilgængelig på EMUs hjemmeside emu.dk.

Der er ikke længere krav om at opstille lokale mål for børns læring for hvert af de 6 læreplanstemaer, ligesom kravet om at beskrive de relevante pædagogiske metoder og aktiviteter, der iværksættes for at nå målene, ikke længere er gældende.

De kommende afsnit benyttes alligevel til at illustrere eksempler på, hvordan Specialklyngens specialpædagogiske metoder og tilgange understøtter de beskrevne overordnede mål inden for og på tværs de 6 læreplanstemaer.

Det er vigtigt for kvaliteten af det specialpædagogiske arbejde at have en fælles forståelse af de 6 læreplanstemaer og have kendskab til de overordnede mål samt hvordan de kan anskues i samspil og sammenhæng med hinanden i en specialpædagogisk hverdag.

Da målgruppen omfatter børn med særlige og meget forskelligartede behov, vil eksemplerne ikke nødvendigvis passe til alle børn.

Eksemplerne skal ses som beskrivelser af praksis og ikke som en universel tilgang til alle børn.

Alsidig personlig udvikling

”Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

(Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.*

(§3 i bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Eksempler på lokal målopfyldelse

I Specialklyngen arbejdes med alsidig personlig udvikling ud fra et relations- og erfaringsperspektiv samt ud fra specialpædagogisk viden.

- Aktiviteter og krav justeres i forhold til barnets **nærmeste udviklingszone**: Idet et barns biologiske alder ikke nødvendigvis afspejler dets udviklingsalder, udvises accept og forståelse, når et barn optræder på måder, der typisk ses hos yngre børn.
Et eksempel kan være et ældre barn, der putter ting i munden eller dækker sine øjne for at undgå at blive fundet under en gemmeleg.
- Der tages højde for **børneperspektivet**: I samværet med børnene respekteres deres autonomi og selvbestemmelse. Der gives plads til at børnenes initiativer og udspil kan følges.
Der tages afsæt i barnets interesser for at fremme barnets motivation.
- Læringsmiljøer tilpasses individuelle behov af hensyn til barnets **oplevelse af tryghed, meningsfuldhed og sammenhæng**: Når barnet er trygt, kan der gradvist justeres i aktiviteter, så barnet introduceres for nye oplevelser og udfordringer i dets eget tempo.
Der arbejdes med en velkendt dagsstruktur, hvor hvert barn har en fast gruppe og dagsrytme.
Der skabes balance mellem det forudsigelige og trygge, og det nye og ukendte.
- Læringsmiljøer er baseret på **tydelighed**: ASK anvendes i læringsmiljøer. Gennem det visuelle tydeliggøres barnets plads i rammerne samt de muligheder, der er.
Gentagelser og visuel tydelighed i læringsmiljøer gennem hele dagen giver børnene gode muligheder for at opfatte, forstå og tage del i hverdagen i dagtilbuddet.
- **Deltagelse** på mange niveauer og i talrige sammenhænge: Der stræbes efter at give barnet oplevelsen af tilhørsforhold i institutionen og særligt på egen stue.
Det prioriteres at barnet, ud fra sit eget udgangspunkt, kan indgå i flere forskellige sociale konstellationer. Det gælder de små nære samspil, stuefællesskabet og fællesskabet i hele institutionen.

Praksiseksempel 1

Et barn deltager i en aktivitet i rummet ved siden af

Anna på 5 år deltager i en gruppeaktivitet på stuen med sæbebobler, hver uge.

Anna holder sig i rummet ved siden af aktiviteten og deltager ved at observere gennem en åben dør.

Anna viser interesse for aktiviteten, men har ikke lyst til at være i rummet med de andre deltagere.

Efter et par gange, hvor Anna har fået lov at observere gennem den åbne dør, inviterer personalet Anna til at deltage aktivt.

En pædagog går hen i døråbningen og tilbyder Anna at gennemføre den planlagte aktivitet at sprænge en sæbeboble med fingeren.

Anna vil gerne gennemføre aktiviteten sammen med pædagogen, når hun opsøges.

Efter nogle gange begynder Anna at stille sig hen i døråbningen, når aktiviteten skal til at starte.

Anna får nu bedre adgang til, hvad der foregår inde i det andet rum og efter et par gange på denne måde, viser Anna, at hun er klar til at tage næste skridt.

Anna nærmer sig fysisk aktiviteten og sprænger sæbebobler i samme rum som de andre deltagere, fortsat med muligheden for at trække sig gennem den åbne dør.

Eksempler på metoder, der støtter børns alsidige personlige udvikling	
Intensive Interaction	En metode der understøtter det helt simple og nogle gange spæde samspil i sin renere form. Den voksne imiterer og svarer barnets lyde og adfærd med en formodning om, at alt hvad barnet gør, er kommunikation. Der opstår langsomt en form for udveksling, hvor barnet f.eks. siger en lyd eller gør en bestemt handling, og den voksne imiterer. Barnet venter imens og svarer ved at gentage. På den måde kan samspillet opstå.
Theraplay	Theraplay er en terapeutfaglig metode, der kan bruges til at styrke relationer gennem legende samspil. Ved hjælp af gentagne og forudsigelige aktiviteter skabes tryghed og tillid mellem barnet og den/de andre deltagere. Metoden bruger glæde og engagement til at fremme positive interaktioner og tilknytning.
Pædagogisk bagdør	Pædagogisk bagdør er et pædagogisk princip, som tænkes ind i alle typer aktiviteter. Begrebet betyder, at der altid skal være mulighed for, at barnet kan bakke ud af aktiviteten. Det kan også betyde, at børnene deltager på afstand eller på deres helt egen måde.
Turtagning	At vente på tur er en vigtig kompetence i sociale samspil. Det kan være alt fra spil og lege til samtale, at indgå i en gruppe, sidde sammen om bordet osv.. Når der øves turtagning, øves både regulering og selvkontrol, men også at aflæse andre i samspillet og få øje på signaler, andre sender.
Zonen for nærmeste udvikling	Zonen for Nærmeste Udvikling (ZNU) er en pædagogisk model, som visualiserer, hvor tæt på eller langt væk udviklingsmuligheder er for et barn. Man skal forholde sig til det, der ligger inden for rækkevidde. Her kan man arbejde med det næste skridt. Der tages udgangspunkt i modellen i alt, hvad der gøres med børnene. Modellen er behjælpelig, når der planlægges aktiviteter og sammensættes grupper.

Social udvikling

”Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.”

(Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.*
(§5 i bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Eksempler på lokal målopfyldelse

Der arbejdes med social udvikling ved at skabe fysiske og relationelle læringsmiljøer, som rummer plads til forskellige deltagelsesmuligheder i fællesskaber.

- **Talrige fællesskaber:** Børnene tilbydes små og større fællesskaber, lige fra 1:1 interaktioner med en voksen til gruppefællesskaber samt større fælles arrangementer som fastelavn og julefest.
- **Individuelle tilpasninger:** Rammerne justeres i forhold til børnenes behov og den aktuelle situation med udgangspunkt i den nærmeste udviklingszone. Personalet har til opgave at støtte børnene i at få øje på hinanden og finde måder at være sammen på, uanset deres forskellige udgangspunkter. Der opretholdes en vedvarende nysgerrighed omkring, hvordan barnet bedst støttes i forskellige samspilskonstellationer, med frihed til at vælge deltagelse aktivt til og fra.
- Personalet er **rollemodeller** for samspil og interaktion: Personalet verbaliserer og visualiserer børnenes handlinger, mimik, følelser og udtryk. Personalet viser børnene, hvordan man kan respondere på initiativer fra både børn og voksne, hvilket hjælper børnene til at forstå hinandens forskellige måder at være på og hvordan de kan deltage i samspillet præcis som de er.

Gruppekonstellationer	
1:1 med en voksen	Her arbejdes med samspil, som er grundlaget for, at barnet får en opfattelse af "dig", "mig" og "os".
Gruppe på 2 børn	I grupper med 2 børn arbejdes der med f.eks. at lære hinanden at kende, spejle sig i den anden, skiftes, deles osv.
Gruppe på 3 børn eller flere	Her er fokus på gruppestemning, spejlingsmuligheder og energi.
Åbne rum med mange børn	Her er mulighed for at se, hvad andre gør, og inspirere hinanden.

Praksiseksempel 2

2 børn med forskellige deltagelsesmuligheder støttes i at indgå i en fælles aktivitet

Pædagogen Mette er på vej ud på legepladsen med 2 børn, Emil og Noah, i hånden. Emil er nonverbal i sin kommunikation og kommunikerer med mimik og ved at pege. Han er forsigtig og vil helst holde en voksen i hånden. Noah kan tale i korte sætninger, er fysisk aktiv og elsker vilde lege som rutsje- og fangeleg.

På vej ud peger Mette på en kommunikationstavle. "Hvad skal vi lave?" spørger hun. "Rutsje!" svarer Noah entusiastisk og peger på symbolet. Mette anerkender svaret. "Vil du også rutsje med Noah?" spørger hun Emil. Emil smiler og nikker. De går alle 3 hen til rutsjebanen.

Noah løber straks op og rutsjer, mens Mette og Emil ser på. "Se, hvor hurtigt Noah klatrer!" siger hun til Emil. Emil reagerer med smil og peger.

Senere sætter Mette sig ved rutsjebanens fod med Emil, mens Noah rutsjer ned mod dem. De griner sammen og Emil viser tydelig interesse for selv at prøve.

Med støtte fra Mette går Emil langsomt op ad trappen, mens Noah viser vejen. Mette opmuntrer og guider Emil roligt. Da de når toppen, sætter Noah sig bag Emil, og Mette går ned og gør klar. "Klar, parat, rutsj!" råber hun. De 2 drenge rutsjer sammen ned. Alle 3 griner. Legen gentages flere gange, og til sidst går Noah og Emil hånd i hånd op til rutsjebanen.

Begge børn deltager aktivt – på hver deres måde – med Mettes støtte.

Kommunikation og sprog

”Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale. Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.”

(Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.*

(§7 i bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Eksempler på lokal målopfyldelse

Mange af børnene i Specialklyngen har enten en atypisk eller forsinket sproglig udvikling, eller et kommunikationshandicap, som gør dem afhængige af visuel støtte for at kommunikere effektivt. Denne støtte hjælper dem med at udtrykke følelser, tanker, minder, fortælle historier og sætte ord på deres verden.

Derfor er der et særligt fokus på kommunikation, hvor arbejdet med kommunikation og sprog bygger på en bred og inkluderende forståelse af disse områder.

- Læringsmiljøer og legezoner er indrettet og baseret på **alternativ og supplerende kommunikation (ASK)**: Kommunikationsmiljøerne, både indendørs og udendørs, er udformet med ASK for at sikre, at kommunikationsmuligheder altid er tilgængelige for både børn og voksne.
Der arbejdes målrettet på at støtte børnene med alternative kommunikationsmidler, så de får mulighed for at kommunikere så bredt som muligt.
Der lægges særligt vægt på børnemiljøerne, hvor tydelig visualisering spiller en central rolle i indretningen af legezoner. Dette omfatter både anvendelse af konkrete billeder og symboler i miljøerne samt selve måden, zonerne er struktureret på. Legetøjet er strategisk placeret, og de funktioner, hver enkelt zone tilbyder, tydeliggøres gennem møblernes valg og placering.
- Personalet fungerer som **rollemodeller** for kommunikation: Personalet arbejder aktivt for at vise børnene alternative kommunikationsformer. De tilpasser deres kommunikation til hvert enkelt barn ud fra kendskab til barnets individuelle kommunikationsprofil.

I alle henseender lægges der vægt på at være tydelige, hvilket indebærer brugen af tydelig mimik, gestik og intonation, samt at personalet selv er fysisk aktive, når de er sammen med børnene.

Personalet er opmærksomme og nysgerrige på børnenes initiativer og signaler og udforsker løbende disse for bedre at forstå dem.

- Alle børn får udarbejdet en **kommunikationsprofil**, som anvendes tværfagligt: Profilen indeholder detaljerede beskrivelser af barnets samspilskompetencer, barnets kommunikationsmetoder over for andre samt strategier for, hvordan andre bedst kan kommunikere med barnet.

Eksempler på, hvordan personalet er kommunikative rollemodeller

- Kommunikative **hjælpemidler integreres** i børnenes hverdag ved at personalet konsekvent anvender dem hele dagen.
- Personalet **visualiserer de meningsbærende ord** i alle sætninger f.eks. ved brug af Tegn Til Tale (TTT).
- Det **itlesættes** hvad børnene gør.
- **Konkreter/genstande** i omgivelserne anvendes i kommunikation, f.eks. vises en ble forud for bleskift.

Krop, sanser og bevægelse

”Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel. Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden samt følelsesmæssige og sociale processer, lige som al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen.”

(Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.*
(§9 i bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Eksempler på lokal målopfyldelse

Børnene har forskellige erfaringer med krop, sanser og bevægelse og vidt forskellige forudsætninger for at mærke egen krop, sanse sig selv og sine omgivelser samt for bevægelse.

Børnene kan være påvirkede i forhold til krop, sanser og bevægelse f.eks. på følgende måder:

- Børn med udfordringer i forhold til at mærke kroppens egne signaler f.eks. i forbindelse med autisme.
- Børn, hvis nervesystemer hurtigt bliver fyldt op grundet f.eks. sanseintegrationsvanskeligheder.
- Børn, der på grund af forskellige syndromer eller hjerneskader har udfordringer med at aktivere deres skeletmuskulatur og dermed har ringe forudsætninger for selv at skabe bevægelse.
- Børn på motorisk højt niveau, der har udfordringer med at konsekvensberegne.

Arbejdet med børnenes erfaringer med krop, sanser og bevægelse skal afspejle børnenes forskellige forudsætninger, så alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde – både i ro og i bevægelse.

Dette læreplanstema er et vigtigt omdrejningspunkt for terapeuternes behandling og arbejde i Specialklyngen.

Det er her, at terapeuternes specialviden om motorisk udvikling, sanser og bevægelse kommer i spil til gavn for børnene.

Terapeuterne udarbejder en indledende terapeutfaglig vurdering af alle børn i løbet af barnets første 3 måneder i institutionen.

Vurderingen danner udgangspunkt for de fremadrettede specifikke terapeutfaglige og pædagogiske indsatser og mål omkring arbejdet med barnets krop, sanser og bevægelse.

Forældrene inddrages ligeledes i denne vurdering.

De forskellige terapeutfaglige greb og indsatser integreres efterfølgende i det pædagogiske arbejde, hvilket bidrager til en øget træningsintensitet for det enkelte barn.

Eksempler på terapeutfaglige indsatser, der integreres i børnenes hverdag i institutionen:

- Barnet fyldes med proprioceptive/kropslige inputs ved f.eks. at klatre eller hoppe inden spisning eller anden stillesiddende fordybelse.
- Barnet gives rolig massage/fysisk berøring inden lur for i højere grad at kunne mærke sig selv og dermed arousalregulere hensigtsmæssigt i forhold til at kunne hvile.
- Barnets arousal vækkes før aktivitet f.eks. ved, at barnet svinger i en hængekøje med afbrydelser i form af start/stop og variation i bevægelser.
- Barnet forberedes til spisning f.eks. i form af ansigtsmassage og mundstimulation.
- Barnet får et duftkonkret forud for en bestemt aktivitet.
- Barnet mobiliseres i ståstativ og deltager i fællesaktiviteten fredagsdans.

Praksiseksempel 3

Terapeutisk indsats under en spisesituation

Albert, en dreng på 1:11 år, har diagnosen epilepsi på baggrund af en sjælden genfejl. Han ligger i en liggegynge, hvor han har holdt pause, og skal til at spise frokost.

Ergoterapeuten Yasmin henvender sig til Albert og viser ham en lille ske. Yasmin hjælper Albert med at mærke på skeen ved at placere den i hans hænder og med sine egne hænder trykke let omkring hans.

Yasmin hjælper Albert op af liggegyngen og hjælper ham op ved bordet i hans specialstol. Yasmin giver Albert dybe tryk på armene.

Han får en z-vibe i hånden, som Yasmin guider ham fysisk til at tænde.

Albert tager z-viben til øret og kinderne og får tid til at mærke vibrationerne i ansigtet.

Yasmin guider forsigtigt Albert til at føre z-viben til munden, hvor den bevæges omkring i begge sider af munden.

Herefter lægger Yasmin maden, som har en blød konsistens, foran Albert inden for hans rækkevidde. Han fører selv hænderne til tallerkenen og mærker på maden, hvorefter han fører hænderne til munden og begynder at spise.

Albert bliver udmattet og falder lidt hen.

Yasmin støtter Albert ved at give ham mad med ske, mens han stadig selv er lidt i gang, og siger motiverende spiselyde.

Yasmin fører Alberts hænder til en bamseflaske med sugerør, som han selv løfter til munden og suger af.

Yasmin giver en støttende hånd til igen at placere bamseflasken på bordet.

Måltidet afsluttes med at Yasmin tørrer Alberts hænder med en fugtig klud og guider ham til at tørre sig omkring munden også.

Praksiseksempel 4

Tværfaglig indsats omkring et barn med et selektivt spisemønster

Personalet på Orange stue oplever et barn, Mira på 3:6 år, som meget selektivt spisende. Mira spiser kun hvidt toastbrød og pastaskruer til samtlige måltider i børnehaven. Stuens personale og ergoterapeuten, Karl, opstarter derfor et samarbejde med det formål at udvide Miras madrepertoire.

Til en start spiser Karl flere måltider om ugen med Mira. Under måltiderne har Karl fokus på at undersøge Miras reaktioner på forskellige madtyper og konsistenser.

Karl vejleder efterfølgende stuens personale i at spise med Mira. Efter et par måneder er Mira begyndt at røre ved flere forskellige madvarer og hun har taget et par udvalgte råvarer til munden enkelte gange.

Karl introducerer Mira til madleg med andet barn. De første gange følger en pædagog, Birgitte, med. Formålet med holdet er at børnene gennem leg sanser maden. Mira har nu skiftevis madleg og måltider på stuen med Karl fordelt på 4 dage om ugen.

Birgitte begynder at se Mira spise flere ting på stuen. Det starter med bløde ting og udvikler sig over 6 måneder til at Mira smager på hovedparten af det, der serveres. Karl skruer gradvist ned for sin deltagelse ved måltiderne. Stuens personale vedligeholder indsætterne og sparrer med Karl ved behov.

Pædagoger og terapeuter arbejder tværfagligt med krop, sanser og bevægelse ved aktivt at deltage i motoriske og sansemæssige aktiviteter sammen med børnene. Personalet fungerer som inspirerende og motiverende rollemodeller, især når der er tale om børn med nedsat forestillingsevne og motoriske udfordringer. Det er de voksne, der sætter stemningen, og derfor engagerer de sig på børnenes individuelle niveau og viser begejstring for bevægelsesaktiviteter.

Personalet som kropslig rollemodel

Personalet **positionerer sig relevant** i forhold til barnet og aktiviteten. Der veksles mellem at være på gulvet, ved bordet, i bevægelse og i ro.

Personalet er **tydelige** i energi og udtryk og sætter relevante stemninger for specifikke aktiviteter.

Personalet **deltager aktivt** i både bevægelsesaktiviteter og rolige pauseaktiviteter og inviterer børnene med.

Personalet **tager ansvar for stemningen** i rummet og gruppen. Stemningen præges ved brug af krop og udtryk.

Alle børn gives mulighed for at komme i øjenhøjde med andre børn, at komme omkring i institutionen og have deltagelsesmuligheder i de aktiviteter, børnene finder motiverende.

Dette gælder også børn med multiple funktionsnedsættelser, som har begrænsede forudsætninger for bevægelse.

Det stiller særlige krav til personalets fleksibilitet, tilpasningsevne og specialviden samt evne til at se det enkelte barns udfordringer og ressourcer.

Personalet positionerer sig bevidst i forhold til barnet ved at gå foran, ved siden af og bagved, og bruger terapeutfaglige og pædagogiske greb og hjælpemidler til at åbne deres verden op.

Det stiller ligeledes krav til de overordnede fysiske rammer og hvordan personalet indretter de fysiske læringsmiljøer i institutionerne.

Praksiseksempel 5

Ståstativet forbedrer et barns deltagelsesmuligheder i en aktivitet

Et barn, Omar med diagnosen CP, afslutter træningen i terapien ved at blive mobiliseret i ståstativ af sin fysioterapeut, Malene.

Malene kører Omar ud på legepladsen i ståstativ, hvor to andre børn og en pædagog, Janus fra samme stue, er i gang med en aktivitet, hvor de hakker legetøjsdyr ud af store isklumper.

Det ene barn fra stuen ser op fra sin isklump.

“Hej Omar!” siger han og henvender sig derefter til Janus.

“Omar står op!” siger han.

“Ja, Omar står op.” gentager Janus.

“Vil du være med til af finde dyr, Omar?” spørger Janus og lægger en frisk isklump foran Omar, så han kan nå den med både hænder og mund.

Omar tager ansigtet til isklumpen og flytter det hurtigt igen.

“Ja, den er iskold!” siger Janus og hjælper Omar med at mærke med hænderne også.

Omar får efterhånden fat om isklumpen og undersøger den energisk med både mund og hænder, mens den smelter i solen.

Natur, udeliv og science

”Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også et grundlag for at arbejde med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”
(Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.* (§11 i bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Eksempler på lokal målopfyldelse

Inden for dette tema er der primært fokus på natur og udeliv.

Der arbejdes med natur og udeliv, når børn og personale bevæger sig ud i naturen eller tager naturen med ind i institutionen.

Relevansen af disse aktiviteter tilpasses det enkelte barns udviklingsniveau, og børnene inddrages i overensstemmelse med deres individuelle behov.

Alle institutioner har udendørs legepladser og områder omkring, hvor det er muligt at komme ud i naturen med børnene.

Konkrete eksempler på, hvordan der arbejdes med natur og udeliv:

- Der findes dyr, insekter, blade, blomster og træer.
- Der samles ting i naturen, som tages med hjem og undersøges med sanserne.
- Der laves bål og simple former for bålmad.
- Årstiderne opleves ved at være ude i al slags vejr hele året.
- Børnene introduceres for årstidens råvarer via sæsonprægede menuplaner fra køkkenerne.
- Der planlægges holdaktiviteter udendørs hele året rundt.
- Der arbejdes med små eksperimenter f.eks. kan legetøjsdyr fryses ind i isklumper for at undersøge, hvordan det smelter igen eller det kan undersøges, hvad der henholdsvis flyder og synker.
- Der arbejdes med naturmaterialer f.eks. sansesand, vand, kartoffelmel, ris og tørrede bønner.

Kultur, æstetik og fællesskab

”Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.”

(Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold)

Pædagogiske mål for læreplanstemaet

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.*

(§13 i bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Eksempler på lokal målopfyldelse

Arbejdet med kultur, æstetik og fællesskab indebærer at introducere børnene til en bred vifte af sammenhænge tilpasset hvert enkelt barns forudsætninger.

Mødet med nye mennesker og forskellige normer, værdier og traditioner er vigtigt for børnenes udvikling.

Børnene trives bedst i mindre og velkendte rammer med kendte voksne omkring sig.

Det betyder at omfanget af de situationer, et barn kan indgå i, varierer.

Nogle børn kan være med i længere tid end andre, nogle på afstand, andre i centrum af begivenheden.

Der skabes bevidst rammer, hvor børnene kan indgå på mange forskellige niveauer.

Personalet går kreativt til opgaven med at forny barnets oplevelser kontinuerligt under hensyntagen til de børn, hvor mængden af overgange skal begrænses.

Her følger forskellige konkrete eksempler på, hvordan der arbejdes med kultur, æstetik og fællesskab for alle:

- Arrangementer i institutionen tilpasses, så flest muligt kan indgå i fejring af fødselsdage, kulturelle mærkedage som f.eks. fastelavn og fælles arrangementer med forældre.
- Personalet er opsøgende på tilbud og begivenheder i lokalmiljøerne omkring den enkelte institution f.eks. arrangeres orgelmusik med børnesange i den lokale kirke for en gruppe børn.
- Der kan arrangeres ture til kulturelle tilbud i København f.eks. til Experimentarium, Den Blå Planet, Snoezelhuset og Zoologisk Have men det er ikke de tilbud, der oftest benyttes.
- Nogle børn har mulighed for at deltage i arrangementer som f.eks. teater, idrætsarrangementer eller naturtilbud.
- Der kan arrangeres besøg udefra i form af f.eks. enkeltdags aktiviteter med Meyers Madhus.
- Der kan arrangeres fællesskabsforløb med børn fra andre institutioner.

Ordforklaringer

Alternativ og supplerende kommunikation (ASK)	ASK refererer til kommunikationsmetoder, der understøtter kommunikationen med personer, som har svært ved at bruge talte ord til at kommunikere. ASK kan inkludere Tegn til Tale, billedesystemer, kommunikationsteknologi og andre værktøjer.
Autorisationsloven	Autorisationsloven er en dansk lov, der regulerer autorisationer for sundhedspersoner. Formålet er at sikre patientsikkerheden og fremme kvaliteten af sundhedsydelser.
Barnets Lov	Barnets Lov i Danmark fokuserer på at styrke børns rettigheder ved at sikre, at beslutninger tager udgangspunkt i barnets tarv og ret til at blive hørt. Lovens mål er en helhedsorienteret indsats for at støtte børns udvikling og trivsel.
"Barnets stemme"	"Barnets stemme" er en beskrivelse udarbejdet af institutionens pædagogiske personale indeholdende vigtig information om barnets behov, motivation, kommunikation og hjælpemidler. Beskrivelsen suppleres med billeder og udarbejdes i jeg-form.
Boardmaker	Boardmaker er et softwareprogram til at lave visuelle symboler og materialer, der støtter kommunikation og læring for personer med særlige behov.
Bydækkende Center for Unge og Special (BCUS)	Centeret består af Fritids- og Ungeområdet samt Special og Sundhedsområdet. Centeret har det overordnede ansvar for ledelse, styring og udvikling af områderne.
Børnecenter København (BCK)	Børnecenter København er Københavns Kommunes specialrådgivning for børn og unge med funktionsnedsættelser.
Cerebral parese	Cerebral parese er en neurologisk tilstand forårsaget af hjerneskade, der opstår tidligt i livet, typisk enten før fødslen eller kort efter. Muskelkontrol, bevægelse og koordination kan være påvirket i varierende grad. Tilstanden kan også medføre andre udfordringer som balanceproblemer og talevanskeligheder.
Cerebral Parese Opfølgingsprogram (CPOP)	CPOP er et struktureret opfølgingsprogram, der anvendes i sundhedssystemet til børn med cerebral parese. Formålet med programmet er at sikre kontinuerlig monitorering af barnets udvikling, sundhed og funktionsevne, så optimal behandling og støtte kan ydes. CPOP omfatter regelmæssige evalueringer og tværfaglige møder, hvor sundhedspersonale, terapeuter og

	forældre samarbejder for at koordinere barnets udviklingsmuligheder. Programmet tilstræber at forbedre livskvaliteten for børn med cerebral parese ved at optimere deres individuelle behandlings- og udviklingsplan.
Dagtilbudsloven	Dagtilbudsloven sætter de overordnede rammer for dagtilbud i Danmark, herunder vuggestuer, børnehaver, dagpleje og andre former for pasning af børn fra 0 år og indtil skolestart.
Dansk Pædagogisk Udviklingsbeskrivelse (DPU)	DPU er et redskab, der bruges til at vurdere og dokumentere børns udvikling i daginstitutioner, med fokus på børn med særlige behov. Det fungerer som et værktøj for pædagoger til at observere og beskrive børns færdigheder inden for forskellige udviklingsområder som sprog, social adfærd, motoriske evner og kognitive kompetencer.
Forhøjet pladspris	Forhøjet pladspris refererer til en situation, hvor der er tildelt ekstra ressourcer eller økonomisk støtte til et barn i en institution, ofte fordi barnet har særlige behov, som kræver mere intensivt personale eller anden form for støtte. Denne forhøjede pladspris dækker typisk de ekstra omkostninger, der er forbundet med at tilbyde omsorg, støtte og faciliteter som imødekommer barnets specifikke behov. Det kan omfatte ting som én-til-én støtte, specialuddannet personale eller tilpasninger i læringsmiljøet.
Forældrebestyrelse	En forældrebestyrelse består af forældrerepræsentanter fra de forskellige institutioner inden for klyngen. Forældrebestyrelsen arbejder sammen med medarbejderrepræsentanter og klyngelederen for at sikre, at de overordnede beslutninger vedrørende pædagogisk praksis og ressourcefordeling træffes på en måde, der bedst understøtter børnene og institutionerne.
Forældreråd	Et forældreråd er en gruppe af forældrerepræsentanter, medarbejderrepræsentanter og den pædagogiske leder, der samarbejder om at diskutere og rådgive omkring den daglige pædagogiske praksis og aktiviteter inden for en enkelt daginstitution. Forældrerådet fungerer som et forum, hvor forældre kan deltage aktivt i beslutninger, der påvirker deres børns daglige liv og læring i institutionen. Derudover fungerer forældrerådet som sparringspartner for forældrebestyrelsen i klyngen.

"Fælles tredje"	Det "fælles tredje" refererer til aktiviteter, som både voksne og børn kan engagere sig i sammen, uden at det er nogen den ene gør for/ved den anden. Dette aspekt af legen inviterer barnet ud af dets indre verden og fremmer udviklingen af sociale kompetencer. Et eksempel på en sådan aktivitet er at lege med sansesand, hvor både barn og voksen kan deltage fokuseret og side om side.
Informations- og kommunikationsteknologi (IKT)	Informations- og kommunikationsteknologi, som bruges til at støtte børns læring, udvikling og kommunikation, samt deres deltagelse i samfundet.
Intensive Interaction	Intensive Interaction er en pædagogisk metode, der fremmer kommunikation hos personer med betydelige indlæringsvanskeligheder ved at fokusere på grundlæggende sociale færdigheder. Imitation spiller en central rolle, idet barnets handlinger imiteres for at skabe forbindelse, opbygge tillid og stimulere interaktion.
International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)	ICF er et system, udviklet af Verdenssundhedsorganisationen (WHO), til klassificering af sundhed og funktionsniveau hos mennesker. ICF fokuserer på at forstå og beskrive den enkeltes helbredstilstand, funktionsevne, aktivitetsniveau, deltagelse i samfundslivet og de kontekstuelle faktorer, der kan påvirke disse aspekter. Det anvendes bredt inden for sundhedsvæsenet for at sikre en holistisk vurdering af patientens situation og for at støtte tværfagligt samarbejde i behandlings- og rehabiliteringsprocesser.
Ketogen diæt	En ketogen diæt er en kostplan med lavt indhold af kulhydrater, moderat protein og høj fedt, der skifter kroppens energikilde fra kulhydrater til fedt og fører til produktion af ketoner. Denne diæt anvendes til behandling af personer med epilepsi, da den kan hjælpe med at reducere hyppigheden af anfald. Det er vigtigt at følge diæten nøje under sundhedsfaglig vejledning.
Kommunikationsprofil	Alle børn får udarbejdet en kommunikationsprofil, der løbende opdateres. Profilen beskriver bl.a. barnets samspilskompetencer og kommunikationsmetoder. Formålet er at øge social deltagelse, reducere frustration og fremme en positiv udvikling.
LokalMED	Et udvalg bestående af ledelses- og medarbejderrepræsentanter fra hele klyngen.

Low Arousal	Low Arousal er en pædagogisk tilgang, der fokuserer på at skabe et roligt miljø for at reducere stress og konflikter. Metoden bruges ofte til at støtte personer med udadreagerende adfærd eller sensoriske vanskeligheder ved at mindske følelsesmæssige optrapninger og fremme en mere afbalanceret interaktion.
Madleg	Madleg er en ergoterapeutisk og pædagogisk aktivitet, hvor børn og voksne sammen leger med mad for at fremme den sansemæssige udvikling, de motoriske færdigheder samt den sociale interaktion. Madleg skal være en sjov og lærerig oplevelse, hvor børnene kan udforske smage og teksturer i et trygt og struktureret miljø, der er tilpasset deres individuelle behov.
Parasympatiske nervesystem	Det parasympatiske nervesystem er en del af det autonome nervesystem, som regulerer kroppens ubevidste funktioner og hjælper med at opretholde balance i kroppen. Det kaldes ofte for " <i>rest and digest</i> "-systemet, fordi det fremmer afslapning, fordøjelse og genopladning. Når det parasympatiske nervesystem aktiveres, sænker det bl.a. hjertefrekvensen og øger fordøjelsesaktiviteten.
Picture Exchange Communication System (PECS)	Kommunikationssystem, der bruger billeder til at understøtte kommunikationen.
Piktogram	Et piktogram er et grafisk symbol, der repræsenterer et objekt, en handling eller en idé, ofte brugt til at formidle information hurtigt og intuitivt uden brug af ord.
Pragmatisk Organiseret Dynamisk Display (PODD)	Kommunikationssystem, der bruges til at støtte personer, der har svært ved at kommunikere ved hjælp af tale. Det er et fleksibelt system, der kan tilpasses den enkelte brugers behov og kan bruges både som en fysisk bog og på digitale enheder.
Proprioceptive sans	Den proprioceptive sans, også kaldet muskel-led-sansen, er evnen til at opfatte kroppens position og bevægelse uden visuel assistance. Den giver hjernen information fra muskler, led og sener, hvilket hjælper med at koordinere og kontrollere bevægelser.
Sammenhæng, Mål, Tiltag, Tegn og Evaluering (SMTTE)	SMTTE-modellen er en didaktisk model, der bruges til at strukturere og planlægge pædagogiske aktiviteter eller forandringsprocesser.
SMART-mål	SMART-mål er en metode til at sætte klare og handlingsorienterede mål. SMART står for: S pecifik: Målet skal være klart og præcist.

	Målbart: Der skal være kriterier for at vurdere, om målet er opnået. Attraktivt: Målet skal være attraktivt at opnå. Relevant: Målet skal være vigtigt og have betydning i den givne kontekst. Tidsbestemt: Målet skal have en tidsramme. Denne metode hjælper med at formulere mål, der er strukturerede og nemme at følge op på.
"Stærkt Samarbejde"	"Stærkt samarbejde" refererer til en gensidigt forpligtende samarbejdsrelation mellem specialskoler og de særlige dagtilbud i Københavns Kommune. Formålet med dette samarbejde er at bidrage til en tryk og meningsfuld overgang til skolelivet for både børn og forældre. Dette opnås bl.a. gennem en nøje koordineret overlevering af essentiel information om børnenes dagligdag, ressourcer og udfordringer.
Sundhedsloven	Sundhedsloven er den lovgivning, der regulerer sundhedsvæsenet i Danmark. Den beskriver bl.a. patienters rettigheder og sundhedspersoners pligter.
Sympatiske nervesystem	Det sympatiske nervesystem er en del af det autonome nervesystem, som aktiverer kroppens "<i>fight or flight</i>"-respons. Det øger bl.a. hjertefrekvensen, udvider luftvejene, frigør energi og forbereder kroppen på at reagere hurtigt i stressede eller truende situationer.
"Søhestemad"	"Søhestemad" er en terapeutisk tilgang designet til børn med overbelastede nervesystemer. Den fokuserer på at reducere stressfaktorer og øge fysisk aktivitet, berøring og latter, hvilket fremmer frigivelsen af hormoner og neurotransmittere, der bidrager til ro og glæde.
Tegn til Tale (TTT)	En kommunikationsform, der bygger på kropssprog, mimik og naturlige vedtagne tegn som understøtter de meningsbærende ord i talesproget.
Tidlig Opsporing og Indsats (TOPI)	TOPI-metoden bruges til tidlig opsporing af trivselsudfordringer hos børn med særlige behov. Ved hjælp af trivselsvurderinger identificeres områder, hvor barnet har behov for ekstra støtte.
Totalkommunikation	Totalkommunikation er en metode, der bruger en kombination af tale, tegn, billeder, skrift og kropssprog for at støtte personer med kommunikationsudfordringer. Målet er at fremme forståelse og interaktion ved at anvende flere kommunikationsformer.

Treatment and Education of Autistic and Communication-Handicapped Children (TEACCH)	TEACCH er en pædagogisk tilgang udviklet til at støtte personer med autisme. Tilgangen fokuserer på struktur, individuelt tilpassede aktiviteter og visuel støtte for at fremme læring og selvstændighed. Metoden hjælper med at skabe en forudsigelig og visuel organiseret hverdag, der kan reducere stress og fremme udvikling.
Vagusnerven	Vagusnerven er en vigtig kranienerve, kendt som den tiende kranienerve, der strækker sig fra hjernestammen ned gennem halsen og til maven. Den spiller en central rolle i det parasympatiske nervesystem og hjælper med at regulere mange ubevidste kropsfunktioner, såsom hjertefrekvens, fordøjelse og inflammatoriske processer. Vagusnerven er involveret i kommunikationen mellem hjernen og forskellige organer, hvilket bidrager til kroppens ro og genopladning.
Zonen for nærmeste udvikling (ZNU)	ZNU er et begreb fra uddannelsespsykologien, introduceret af Lev Vygotsky. Det refererer til området mellem, hvad et barn allerede kan gøre selvstændigt, og hvad barnet kan opnå med vejledning og hjælp. Læring inden for denne zone sker, når børn får støtte til at udvikle færdigheder og viden lige uden for deres aktuelle kompetenceniveau.